

43778

DR. LJUDEVIT PIVKO:

**NAŠI
DOBROVOLJCI
U ITALIJI.**

PO SLOVENSKOM RUKOPISU PREVEO A. J.

MARIBOR 1924.

IZDANJE KLUBA DOBROVOLJACA U MARIBORU.

Obavest.

Klub dobrovoljaca u Mariboru počeo je g. 1923. izdavati seriju knjiga o ratnim borbama i uspomena-ma za narodno oslobođenje.

Seriju otvara brošura dr. Ljudevita Pivka »Proti Austriji« sa crticama o uroti bosanskog bataljona V. b. h. 1, te o jugoslavenskom dobrovoljačkom bataljonu u Italiji. Ova brošura obuhvata tek skromni uvod i pregled opsežnog rada istog pisca, koji nam u 12 knjiga opisuje kakvom energijom su se jugoslaven-ski i češki urotnici u austrijskoj vojsci borili proti Austriji samoj, te kako su se organizirali i kretali kao dobrovoljci izvan Austrije. Ta poznato je, da su ge-neralni štabovi carzansku aferu nazivali »najvećom izdajom, šta ih povest ratova pamti«.

Upozoravamo, da dr. Pivko piše događaje na osnovi zapisnika i arhiva, te da su njegove slike i na onim mestima gola historička istina, gde bi način pri-povedanja mogao zavesti čitaoca k pomisli, da ima pred sobom ratni roman.

Javljam, da će izaći sledeće knjige:

1. »Seme« (izašla 20. decembra 1923.),
2. »Jabuke među frontama« (izašla 15. febru-ara 1924.),
3. »Vulkanska tla« (izašla 16. aprila 1924.),
4. »Karzanska noć« (izašla 16. junija 1924.),
5. »Tužitelji i branioci«,
6. »Zeleni odred«,
7. »Val Bella«,
8. »Šifrirana pisma« (izašla u »Jutru« od aprila do maja 1924.),
9. »Skrbi«,
10. »Rad«,
11. »Pred rasulom«,
12. »Demobilizacija«.

Kao 13. knjiga pridodaće se seriji roman gospode Ljudmile Pivkove »Kriminal« (izašao u »Edinosti« novembra 1923.)

Knjige će biti opremljene sa nacrtima (risao g. J. Žagar) i slikama.

U Mariboru, dne 28. avgusta 1924.

Klub dobrovoljaca.

fin 8.50

DR. LJUDEVIT PIVKO:

NAŠI DOBROVOLJCI U ITALIJI.

PO SLOVENSKOM RUKOPISU PREVEO A. J.

7 SLIKA I 2 KARTE.

J. Vrhovnik

MARIBOR 1924.

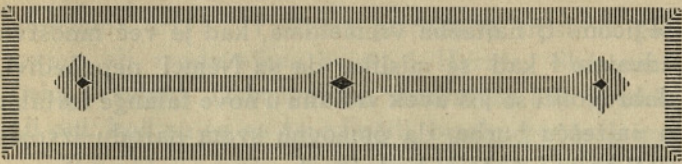
IZDANJE KLUBA DOBROVOLJACA U MARIBORU.

TISAK „LJUDSKE TISKARNE“ U MARIBORU.

43778

040020517

Naš dobrovoljački pokret.

Velika je borba za nama. U povesti ne nalazimo sličnog primera, da bi toliko milijuna ljudstva sudelovalo u međusobnom borbenom kolu.

U svim ratovima nalazimo pojedince i skupine »dobrovoljaca« ili »legionara«, služećih iz materialnih, egoističnih, a često i iz idealnih motiva. Takvih skupina dobrovoljaca je iza dovršenih ratova nestajalo. Kod nas je bilo inače. Austrijski Jugoslaveni i Čehoslovaci su u velikim masama zapuštali austrijsku vojsku, da se izvan države organiziraju u pukove, brigade i divizije. Ljubav do slavenske domovine, mržnja do maćuhe Austrije, idealizam i oduševljenje, želja za oslobođenjem svog naroda i ujedinjenjem u vlastitoj narodnoj državi — sve to ih je gonilo u borbu protiv Austrije i njenih saveznika, sa smelom namerom, da ih unište, te da svoju braću izbave iz ropstva. Naše velike dobrovoljačke formacije godinama se borahu kao redovita vojska sa samosvesnim oduševljenjem i uspesima, da su im se svi divili, koji su ih gledali i čuli, dapače sam neprijatelj, koji je imao prilike da oseti veštu dobrovoljačku desnicu. Nepokolebiva vera u pobedu bila im je vodi-

teljicom. U najtežim vremenima, kad je već mnoštvo zdvajalo i kad se mislilo, da su Nemci nepobedivi, dobrovoljci se još uvek vrstahu u nove falange i srtahu u najžešću borbu, da pomognu svom narodu izvojevati bolju i sretniju budućnost.

U Srbiji je dobrovoljstvo poznato od davnine. U borbama protiv Turaka bilo je u Srba uvek mnogo dobrovoljaca, četaša, komitadžija i sličnih odreda. Nu ovi dobrovoljci nisu bili na dobrom glasu. —

Početak rata 1914. g. zatekao je u Srbiji mnogo austrijskih Jugoslavena — među njima mnogo Sokola, koji bejahu odmah spremni na borbu protiv Austrije. Formirali su se u dobrovoljačke odrede, ali baštinili su na žalost — po nepravdi — slab glas predašnjih komitadžijskih i četničkih odreda.

U Srbiji je bilo malo ljudi, koji su pravilno shvaćali volju i idealizam dobrovoljaca. Često morahu dobrovoljci slušati predbacivanja, da su pljačkaši i bašibozuci i da su se došli boriti »za dinar dnevno«, da su dakle »plaćenici«. Redovita srpska vojska ih je omalovažavala i mrzila, te im time povećavala trpljenje. Njihov položaj se je promenio tek iza dolaska novih dobrovoljačkih formacija iz Rusije, Amerike itd. No, novi dobrovoljci su našli samo neznatne ostatke bivših dobrovoljačkih odreda u Srbiji. (1. Jaderski četnički odred, komandant major Vojin Popović — Vojvoda Vuk; 2. odred majora Vojina Tankosića; 3. Gornjački odred; 4. Zlatiborski odred; 5. Sremski odred itd.). Oko 15.000 dobrovoljaca bilo je već izginulo, većinom bez traga nestalo, tako da nam je poznat samo malen broj njihovih grobova. Četiri fronte: bolesti, zima, glad i muke albanskog uzmaka okrutno ih decimirahu, tako da ih s pravom nazivljemo »naše

anonimne žrtve». Većinom pripadahu srpskom plemenu, ali među njima bejaše i Hrvata, Slovenaca, Čeha i Poljaka. Dobrovoljaca muslimana bilo je malo, ali oni, koji su se na to odlučili, bejahu ponos svima.

Rusija, velika i blaga slavenska zaštitnica okrepila je brojne hiljade austrijskih Slavena. Po logorima su se širile vesti o poredama srpske vojske god. 1914., te je slavenske zarobljenike već tada obuzelo oduševljenje i porodila se želja da stupe u borbu i pomognu uništiti nemačku neman. Januara 1916. god. je car Nikolaj II., kao vrhovni komandant vojske dopustio dobrovoljačke formacije. S Krfa je došlo u Rusiju 77 srpskih časnika i u Odesi počelo se ozbiljno raditi. Novi događaji sledili su pre naglo. Kad je Rumunija navestila rat, morala je još nepripravna i neopremljena jugoslavenska dobrovoljačka divizija (600 časnika i 18.000 lj.) u Dobrudžu na frontu. U ovim borbama (Dobrudža 1916.) su si dobrovoljci ovekovečili ime. Divizija je pretrpela vanredno velike gubitke (2613 mrtvih i 7370 ranjenih).

Za vreme domaćih ruskih nemira nije bilo našima više mesta u Rusiji, osobito po zaključku mira u Brest Litovsku. Tada je srpska vojna uprava prevezla deo dobrovoljaca preko Murmana i Engleske, a drugi deo preko Sibirijske i Vladivostoka na Solun, te ih uvrstila u svoju vojsku.

Dobrovoljci su dolazili također iz Amerike. Jugoslavenske naseobine celog sveta slahu dobrovoljno svoje najbolje sinove na bojište, dapače Australija i Zelandija poslahu svoje dobrovoljačke čete, da pomognu rođacima u staroj domovini do slobode i bolje budućnosti.

Čvrsta volja pobeđuje. Solunska fronta se je maknula. Dobrovoljci imaju svoje časno sudioništvo kod pobeđe.

Na zapadnim frontama bejaše broj jugoslavenskih dobrovoljaca neznatan.

U Italiji se je formirao bataljon o čijem postanku i radu govori ova knjižica.

U Rusiji-Sibiriji su iza ruskog državnog prevrata još uvek nicali novi odredi, bataljoni i pukovi dobrovoljaca, kojima nije uspelo, da bi na vreme došli na domaća bojišta i tako sudelovali kod pobedonosnog ulaska u oslobođenu zemlju.

* * *

Iza rata ostaše dobrovoljci organizirani. U našoj državi broji savez dobrovoljaca nad 60.000 članova, koji hoće kao državotvorni element sa svima onima, kojima je naša država mila, brižljivo čuvati naše ujedinjenje i raditi za procvat i konsolidaciju oslobođene domovine.

I. Karcanska akcija.

1. Pismo u Vičencu.

Meseca novembra 1916. god. došao je austrijski V. bataljon 1. bos. herc. puka u sektor Kaverna (Caverna) uz potok Mazo (Maso) nedaleko od Borga u Suganskoj dolini.

U to vreme imasmo među slavenskim časnicima, kao i među momčadi već maleni kadar urotnika. Taj se kadar širio ne samo kod nas, već i po susednim sektorima.

Kao slavenski urotnici bili bi prema našem čuvstvu najvoleli dobiti vezu sa srpskom vojskom, ali nije nam bila data prilika doći na položaje protiv nje.

Poslaše nas protiv Talijana. Oni su također u borbi proti Austriji i saveznici Srbije, Francuske, Engleske i ostalih država sudelujućih u gigantskoj borbi, koje cilj je raspršati nemačku moć, najokrutniju neprijateljicu Slavenstva. Ako je ikoliko logike i razuma u našoj glavi, biće nam jasno, da slavenski revolucionarci nisu smeli u tom svetskom ratu činiti razlike između ostalih antantinih fronta i talijanske fronte. Svačije srce, koje čezne za oslobođenjem ispod Austrije i ujedinjenjem Slavena u narodnim državama, mora doći do zaključka, da treba i Italiji pomoći do pobeđe, pa bilo to i onoj Italiji, koja je učinila kobnu pogrešku time, što nije god. 1914. pružila svoje gostoljubnosti slavenskim beguncima i nije uglavila s nama nikakvog sporazuma.

Mi — urotnici se zadovoljavamo time, da je Italija uz antantu, — dakle saveznica Srbije, te da pomaže razbijati habzburšku državu.

Tu jesmo i tu ćemo pomoći.

Kako? Da pobegnemo iz Austrije u Italiju?

Čini nam se, da beg ne bi bio pravi izraz naše volje, ni energije. Begunci ne mogu Italiji mnogo koristiti, niti Austriji naneti svojim odlaskom osetljive štete, pa makar da pobjegne iz Austrije i celi bataljon. Za beg nam i onako preostaje još uvek vremena.

Zato si izradismo nacrt, kako bi najosetljivije uzdrмали austrijsku frontu. Ostaćemo na austrijskoj strani, a Italiji ćemo javiti, da smo joj na raspolaganje i da ćemo u zgodnom trenutku znati tako pomoći, da nenadanim udarcem razbijemo tirolsku frontu.

Pokušaj, dobiti vezu iz Kaverne u Samone kod Strinja (Strigno), nam se 10. januara 1917. god. radi previsoka snega izjalovio.

* * *

U proleću 1917. premestiše bataljon iz Kaverne u susedni-južni odsek, u dolinu Val Sugana.

Promena nam je dobro došla, jer je karzanski odsek ko stvoren za naše nacрте.

Tekom maja i juna pripravlјamo gradivo, kojim ćemo se Italiji javiti. Časnici i potčasnici mi pomažu risati nacрте.

Najpre bejaše određen za parlamentera kapral Cvijo Đurić, koji je bez sumnje najsmelij potčasnik. Jedini nedostatak, ali zato vrlo važan je taj, što Đurić govori samo srpsko-hrvatski jezik. Pomislih, šta će, ako Talijani ne budu imali pri ruci tumača za srpsko-hrvatski jezik. Zato poverismo tu zadaću podnaredniku Karlu Mlejneku.

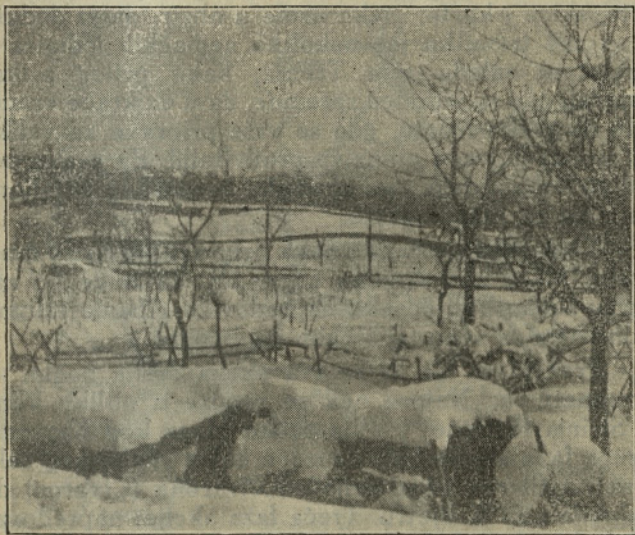
Mlejneka odgoјismo iz skromnog i tihog redova u smiona potčasnika. Ne govori previše, a uz to ga resi više dobrih vrlina: iskren je i pošten, te ljubavlјu i odanošću sledi svom časniku. Ne pije i ne puši. Proizveх ga u razvodnika, prvom prigodom u kaprala i nato u podnarednika.

Upućujem ga u zadaću, koju mislimo izvršiti; kažem mu nacrt, skice i pismo za komandu I. talijanske armije u Vičenci (Vicenza).

Mlejnek je suglasan ići sa pošiljkom u Italiju.

Dne 11. jula revidirao sam sadržaj pisma za komandu I. talijanske armije.

Uvodom ocrtavamo želju organizovanih jugoslovenskih i čeških urotnika u bataljonu, časnika i mom-

Rovovi na uporištu Kaverna (zimski slika).

čadi, da stupe u doticaj sa Italijom. — Smatramo mogućim poremećenje vojnih sila pred nameravanom nemačko - austrijskom ofenzivom na Soči — Italiji i njenim saveznicima u korist. Mi Jugoslaveni i Česi bosanskog bataljona smatramo se antantinim saveznicima. — Talijanskoj vojsci nuđamo položaje Suganske doline i savetujemo, neka po priloženim nacrtima izvrši Italija sa odgovarajućim silama jak napadaj. Prva kolona, koja će Suganskom dolinom preko Levika

(Levico) proti Perđinama (Pergine) i Trentu bez poteškoća napredovati, nije po našem mnjenju tako važna kao druga, koja će si proti severu prokrčiti prelaz pod Salubijem uz Maso i po Kalamentskoj dolini (Calamento) u Flemsku dolinu (Fiemme) nad Kava-leze (Cavalese) i kod Ore (Auer) pod Bolzanom nastojat će uzeti glavnu i jedinu železnicu celog južnog Tirola.

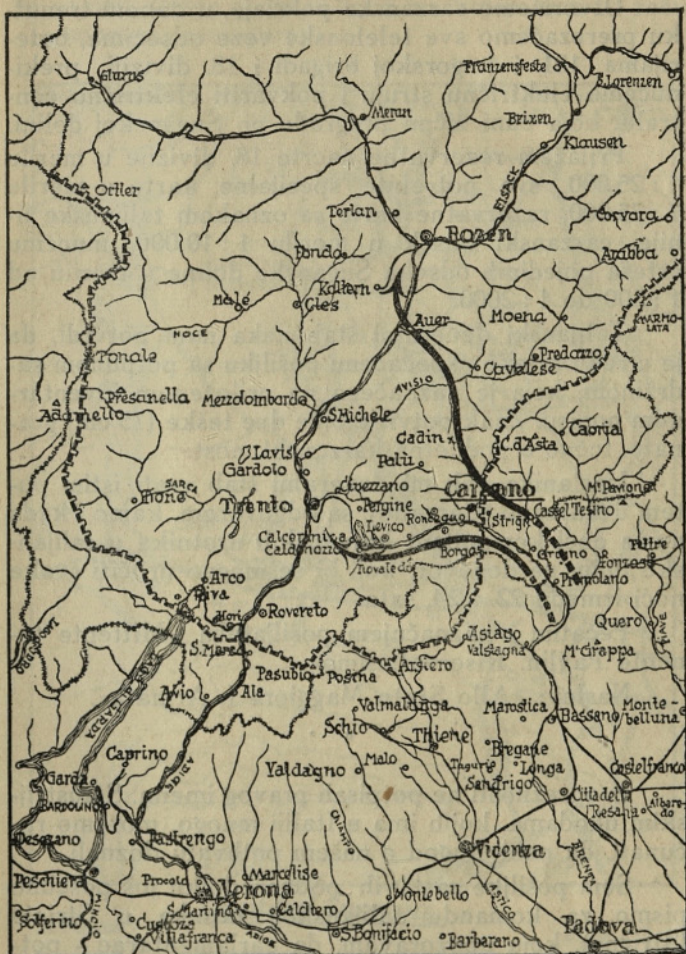
Đeneralni štab neka izvoli proučiti priložene nacрте, skice i karte; neka uzme u obzir, da je doduše u ovome trenutku još nekoliko nemačkih jedinica u tirolskom zaleđu više Trenta, kako prilog prikazuje, ali ove su jedinice spremne, da u najkraće vreme odu na sošku frontu, gde se vrše priprave za veliku — možda najveću ofenzivu proti Italiji. Za svaku pojedinu kolonu daje zbor urotnika bosanskog bataljona vodnike na raspolaganje.

Talijanska komanda neka pripravi građu za most preko Masa kod Anjeda (Agnedo), da bude po zauzeću suganskog odseka napredovalo gibanje talijanskih trupa sa svim tehničkim sredstvima.

Predlažem, da bi se sva akcija vršila naglo, — presenetljivo. Najpre nek se prodre u obliku klina iz Strinja (Strigno) i Ville preko Masa kod Karzana. Druga faza akcije biće zauzeće celog suganskog sektora i artilerije 18. dvizije od Čivarona (Civaron) do Salubija i na S. Pietru. Treća faza akcije: napredovanje kolona u zaleđe pomoću najpokretnijih sredstava, dvokolica i automobila. Za pešadiju i koturaše pripravljeno je preko Masa pet brvna i mostića; za automobile i artileriju mora si talijanska komanda postaviti pomenuti već most, šta ne će biti skopčano sa osobitim poteškoćama.

Prva i druga faza izvedive su u jednoj noći, tekom nekoliko sati. Treća faza je ovisna od moći i brzine gibanja.

Urotnici su spremni sudelovati svuda, gdegod bi smatrala talijanska komanda našu pomoć dobrodošlom i naše poznavanje prilika korisnim.

Karzanski projekt.

M. 1:1,200.000. Projektirani pravac kretanja talijanske vojske po prelomu fronte kod Karzana. Cilj suganske kolone Pergine, cilj cadinske kolone Auer-Bolzano.

Otvorićemo carzanske položaje, u danom trenutku prerezaćemo sve telefonske veze odsecima, baterijama, 181. i 1. gorskoj brigadi i 18. diviziji, prekinućemo električnu struju i pokvariti električnu centralu, koja puni žične pregrade po Suganskoj dolini.

Prilažem rezervatne nacрте 18. divizije u merilu 1 : 25.000, sve potrebite specijalne karte u merilu 1 : 75.000, rezervatne karte sa oznakom talijanske linije, carzanski odsek u merilu 1 : 10.000, množinu crteža pojedinih odseka Suganske doline u merilu od 1 : 500 do 1 : 2000.

Talijanski đeneralni štab neka nam potvrdi, da je u redu primio zapečaćenu pošiljku sa potpunom sadržinom, koja je naznačena na priloženom inventarnom popisu. Znak potvrde biće dve teške (15 cm) granate, točno o podne na karzanski most.

Izaslanika nek mi đeneralni štab vrati istim putem u Karzano (Carzano), sa odgovorom, kamo i kada može doći komandant karzanskih urotnika u talijansku liniju na dogovor, koji bi se mogao uročiti svake noći između 22. i 24. sata.

Pečatim i naznačujem pošiljatelja «Mittente tenente Pavlin. Riservatissimo».

Naslov: «Allo Stato Maggiore I. Armata».

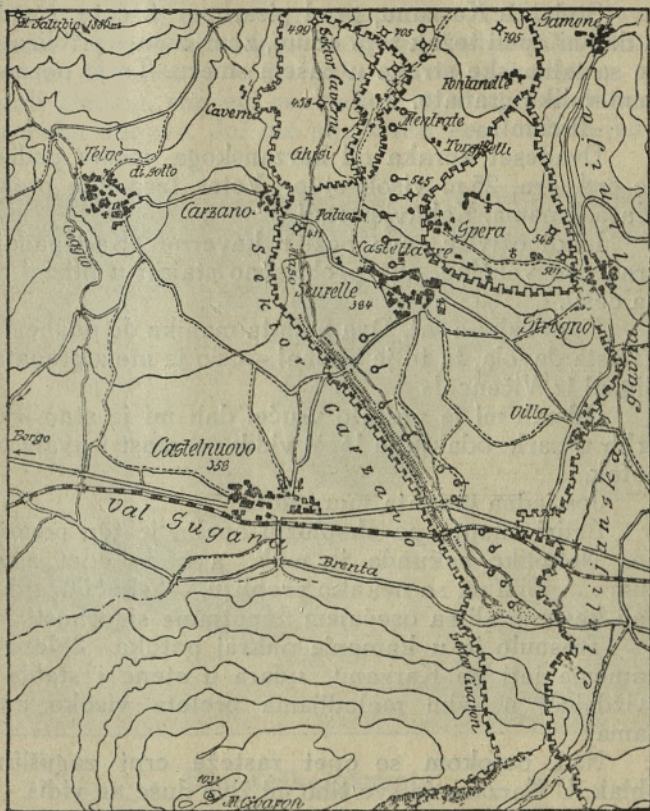
* * *

Iz opreznosti ne potpisah pravog imena. S austrijskim uhadama, kojih ima u Italiji mnogo, moramo računati, da nebi štogod o našem pothvatu doznali.

Sem pošiljke sastavih podnaredniku još posebno pismo za komandu talijanskog odseka u Strinju (Strigno), koju upozoravam, da parlamentarac - potčasnik nosi u zavitku vanredno važne dokumente, koje treba ne časeći poslati komandi armije i vrhovnoj komandi. Izaslanik mi se ima vratiti odmah ili bar sutradan. — — —

Moj podnarednik se teško uči talijanski. Po parku u Karzanu (Carzano) šeće od kestenja do kestenja,

te se uči. Češće gleda u listić, na kojem ima tri reči:
«Io sono parlamentario».

Odsek Val Sugana.

M. 1:50 000

2 cm = 1 km

glavni rovi, zapušćeni ili rezervirani rovi.
o avstr. prednje straže

«Toliko moraš znati, ako želiš ići u Italiju.»

* * *

Podnarednik Mlejnek je poneo zavitak 12. jula opodne. Uvečer i noću još se nije vratio. — Vrativši

se njegovi pratiodi navečer pripovedahu izmišljeni događaj, kako su Talijani iz zasede napali Mlejnekovu izvidnicu, te ju raspršili . . .

Stojah u Karzanu, pred pisarnom 4. čete. Negde u daljini opali težak top. «Zum, zum, zum,» približava se sa talijanske strane u našem smeru. To je poznati šum velike granate.

«Brrum!» —

Dvadeset koraka od karzanskoga mosta podiže se grd, crn, 25 m visok stup. Vetar tera dim preko Masa k nama. Kakav smrad!

Ljudi oživiše, sve beži u kaverne. Kad padaju zrna ove veličine, nije probitačno stajati u blizini — na cesti.

Pogledah na sat. Dva minuta manjka do podne. — «Trista đavola, ta to je podne! — To je moja granata! Signal iz Vičence!»

Odmah mi je postalo vruće; dah mi je stao. Pohrljih u park, odakle je lepši vidik na most i uvalu uz potok.

Još jedna granata mora doći!

Četiri minuta po eksploziji opalio je top ponovno. Nekoliko sekunda je muk, a onda opet zum, zum . . . Čini mi se nekako preblizu, — skočih za debeli kestenj, ali sa osećajem nepotpune sigurnosti.

Tresnulo je u kamenje onkraj potoka. Železo i kamenje leti po Karzanu, udara u stene i stabla i zviždajući u svim melodijama preleta visoko nad nama.

Nad potokom se opet rasteže crni zagušljivi oblak. U Karzanu je sve tiho, ni žive duše ne vidiš.

* * *

Dne 14. jula u 3 sata jutro vratio nam se izgubljeni podnarednik.

Okrugla, nekoliko mršava glavica se smeši. Oči blistaju. Čini mi se, da mu se za ovih 37 sati izraz očiju nekoliko promenio. Pozvah ga da sedne, te mi stade odmah pripovedati, kako je svoje poslanstvo izvršio:

»Pratiocima se sakrih za Sperom i četverke do-
doh travom po zapuštenim rovovima do pred Strinjo.
Pred talijanskim uporištem s levu stranu ceste u
Strinjo (q 548) počeo sam plaziti opreznije, jer sam
opazio Talijane. Posada se bezbrižno zabavljala. Dvo-
jica se uhvatiše u koštac, te se rvaju i gnjave, a
ostali gledaju, smejući se. Nekoji bejahu na stablima
i zobahu dudove. Još me nije nitko opazio. Kod jed-

Dim teške granate.

nog grma preskočih zapreke, gde i stadoh, da se uve-
rim nije li me tko primetio. Sve je u redu. Pušku sa-
krijem u grm, lepo je pokrih lišćem i podoh dalje sa
zavirkom u ruci. Ni sad me još nisu opazili. Ustavih
se pod stablom, na kojem je među granama sedeo
vojnik, te mu kliknem: »Halo!« — Trgne se i pogleda,
tko ga zove. Da vam ga je samo videti i čuti, kakvim
glasom je zatulio: »Austriaco!« — U istom trenutku

bejaše preda mnom na zemlji. Nije se spuštao deblom, već je skočio ko veverica, pa baš na noge. Htedoh govoriti, ali nemam kad, jer moj ti Talijan beše brzog ko zec. Doskakavši bliže k svojim, vratio mu se dar govora. »Austriaco! Austriaco!« — počeo je vikati. Ja pođoh lagano za njime i sve mašem, te pokazujem zavitak. Kad me opaziše, ko da je kobac pao među pileta. Sve se raspršilo; bežali su po puške. Kad su videli moj zavitak i mene golorukog, pomiriše se, nu nitko mi se ne približi, već moradoh ja lagano k njima. Sveudilj pokazivah zavitak i ponavljah reči, koje ste me naučili. Tako izgovorih redom pet puta: »Io sono parlamentario,« — sve dok se ne približih. Još se osvrtahu, nema li nas možda više, a onda se trojica osmeliše, primiše me za rame i nekoliko me gurahu, hoteći mi uzeti zavitak. Pokazah im naslov, a zavitka ne pustih iz ruku. »Io sono parlamentario!« Predah im ono drugo pismo, koje imah uza se. —

Komandant njihove straže javi telefonom, da je došao Austrijanac, koji veli, da je parlamentario. Četiri vojnika spremiše me po vijugama nizbrdo, koje je sve izrovano. Htedoš mi vezati oči, ali ja sam se branio, jer sam parlamentario. Zavitak su mi također hteli uzeti, ali ja ga nisam dao, već samo velim: »Io. io!« Razumeše, da hoću sam nesti. Nakon dugog hoda dođosmo komandi čete i malo zatim k bataljonu. Časnici, kojima dadoh zavitak, pomnjivo pregledavahu pečate i napis.

Kod bataljona mi nudiše jela i pića, no ja odbih. Tu sam morao čekati do mraka. Navečer dođe automobil, kojim smo se odvezli na višu komandu u Kastel Tesino. Dalje smo se vozili u drugom automobilu, koji je bio zatvoren. Vozili smo se vrlo dugo, a i naglo, šta smo osećali osobito kad smo se spuštali po serpentinama nizbrdo. U ravnici sam čuo dvaput zviždanje vlaka. Tako sam znao, da se vozim uz željeznicu.

Bilo je već tri sata, kad stadosmo u malom dvorištu pred jednokatnicom u Vičenci.

Ispitivahu me koješta. Ja im odgovarah, da je sve napisano u pismu, te da nemam drugog naređenja, sem doneti zavitak u Italiju i odmah se vratiti.

Još me pitahu: »Znadete li, šta je bilo u zavitku?«

»Znadem za sve te zemljovide, pisma i nacрте što леže na vašem stolu. Moj komandant mi je reko sve i pokazao pre nego je zapečatio.«

Gospoda su se značajno pogledala i nasmešila. Nisu me više ni ispitivali.

Popodne me pozvaše iz sobe. Na dvorištu stajaše automobil. Časnik sedne uza me i mi odjurismo kao grom. Znao sam, da me voze kući. —

Zaustavismo se kod komande u Kastel Tesino, a noću me odveše bataljonu u Strinjo.«

Mlejek mi pruža prljav, četiri puta previt i nekoliko natrgan listić, na kojem stoji napisano, nek dođe komandant od 21. do 23. tm. na mesto, koje mi naznači potčasnik. Noć pred polaskom neka dađe komandant znak, dve bele rakete (vatrometa) u dva sata noći, a druge dve po sata kasnije, koje će biti znak za sastanak u 23 sata.

»Gde je to?«

»Tamo, gde se talijanski rovovi križaju sa cestom iz Spere u Strinjo, kod uspona 501.«

2. Cesare cav. Finzi.')

Tako je ime malome i neznatnom, ali bistrom, dalekovidnom i radinom čoveku u Italiji, koji odvaljuje posao za desetoricu drugih. Usled svojih vanrednih sposobnosti podigo se veoma naglo: — polovicom 1917. god. bejaše još kapetan. Već kao takav zauzimaše odlično mesto vođe informativnog ureda I. talijanske armije.

Kao Bosanac prelazio sam u letu 1917. god. svakog tedna, nekada i po dva do tri puta sedmično talijansku frontu. Trinaest puta bi dolazio Finzi iz Vičence, da osobno sa mnom razgovara. Uvek pun ideja,

*) čit. Čezare kavalieri Finzi.

kazao je opsežno poznavanje austrijskih prilika, da smo mu se morali diviti. Isprva nije mi bio razumljiv njegov upliv i često sam mislio, da čovuljak preterava, kad je govorio o svojim konferencama sa komandantima armija, sa vrhovnim zapovednikom đeneralom Kadornom (Cadorna), paće i sa istim kraljem. Kasnije se uverismo, da njegova reč mnogo važi.

Finzi bejaše pred rat talijanski vojni ataše u Pešti. O Slovencima i Hrvatima, te o Slavenima

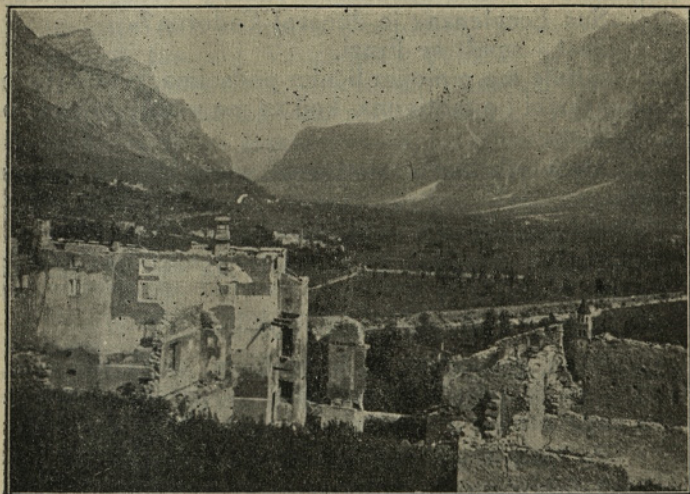
Oficirska vila u Karzanu.

uopće imao je čovek slabo mnjenje, sve do onog doba, kada je počeo općiti s nama. Video je u nama Austrijance i niti njegovi poslovi na fronti za prvih godina rata nisu mu mogli istisnuti prvotnog uverenja. Bit će, da je i na nj mnogo uplivala strahovita tradicija, koja se predaje rodovima o onim Hrvatima, koji god. 1849. pod vodstvom đenerala Radetzkoga ostaviše iza sebe rđav glas. I Finzijevođ deda zlostavljaše Hrvati do nesvestice. U Italiji takih prizora lako ne zaboravljaju

i općeniti talijanski pojam »croato« je naša žalosna baština iz vremena Radetzkoga.

Zanimivo je to, što Finzi isprva nije verovao, da sam i ja iz tih krajeva.

Stajismo noću licem k licu, ali uvek me je sukao tako, da mi je reflektor obasjavao lice, eda me uz-
mogne lakše opažati — on malen, zaklonjen, nepo-
verljiv Talijan, a ja uz njega velik, nekoliko pognut,
dobrodušan Bosanac. Činilo mi se, ko da se češće po-
dizao na prste, da bi mi bolje zagledao u oči.

Karzano.

U Vičencu se vraćao novom verom, da ima i među Slavenima ljudi, koji nisu Austrijanci — neka nova generacija, koja nikako ne ide u njegov doja-
košnji kalup.

»Jesu li vaši ljudi pouzdani?«

»Videli ste potčasnika. Takvi su.«

»Koliko vas ima?«

»Broj nam svaki dan raste. O mojem saobraćaju
s vama je točno poučenih samo nekoliko ljudi. Urot-

nika, koji su na moj mig pripravnici stupiti u akciju, ima oko 50. Svih ljudi nisam o tome informirao, jer držim da ne bi dobro bilo, kad bi svi znali sve i bez potrebe o opasnoj stvari raspravljali.«

»Tako valja! Radi sigurnosti i opreznosti treba vaš korak držati tajnim i među najboljim prijateljima.«

O Cadorni veli Finzi, da se je izrazio ovako:

»Vaš je nacrt jako lep. Mene je presenetio. Nacrt je predložen sada vrhovnoj komandi. Odlučiće »Sua Eccellenza« (čit. Ečelencia). Sua Eccellenza mi je reko, nek se osobno upoznam s vama i porazgovorim.«

»Sua Eccellenza« je đeneral Cadorna?»

»Jest,« smeši se Finzi.

Ispituje me o mojim ličnim podacima, o obitelji, o vojnoj službi i o motivima, koji su me vodili do saveza s Italijom.

Odgovorih mu s motivima naznačenima već u pismu.

»Mi smo jugoslavenska irredenta.«

»Tako! A jeste li uvereni, da će rat razbiti Austriju?»

»Jest! O tome smo tvrdo uvereni.«

»Čujte, gospodine, to je problem, velik problem, kod koga će odlučivati velesile. Prijatelju, Austrija ima zagovornike u Engleskoj, Francuskoj i Americi.«

»Pa ipak će propasti. Drugog izlaza nema.«

»Želim, da se obistini to, šta vi tvrdite. To je teza, koja vodi i moje delovanje. — Meni su Slaveni simpatični. Govorićemo drugiput o vašem problemu.«

Finzi je s veseljem preuzeo posredovanje, kad smo pisali dr. Eduardu Benešu u Pariz. Izjavio je, da nam je i nadalje na raspolaganje kao posrednik, ako želimo općiti sa znancima, živućim u inozemstvu.

* * *

Nitko nije bio tekom celoga rata tako točno poučen o jakosti i nakanama protivničke fronte, kao što su bili Talijani u Suganskoj dolini informirani o Austrijancima.

Sam Finzi mi je priznao na koncu rata, da spadaju oni meseci, kad je imao u bosanskom bataljonu u Austriji svoje poverenike, među najlepše u življenju. Onda je radio veselo i uspešno! Posao je bio ugodan i lak! S kakvim zadovoljnim čuvstvom se je vraćao s fronte i svaki tedan po dva puta zavijao automobilom po serpentinama i po Suganskoj dolini u Vičencu i nosio rezultate vrhovnoj komandi, koja se nije mogla načuditi njegovom točnom informativnom aparatu! Tamo u čekaonici vrhovne komande sastajahu se colonnello Marchetti, colonnello Smagniotto (čit. kolonelo Smanjoto), Vigevano (čit. Videvano), ten. col. Vecchiarelli (Vekiareli), Dupont (Düpon) itd.; sve vrsni izvestitelji đenerala Cadorne, te prisposodbljahu, šta ima ovaj, šta onaj... Informativni aparat deluje svuda izvršno, ali nitko se ne može meriti sa drobnim kapetanom Finzijem, koji uvek smešeci se dovuče najtežu torbu. Ten. col. Vecchiarelli se hvali artiljerijskom izvestitelju, da mu je tekom zadnjega tedna otkrio 4 nove austrijske baterije i pokazuje radoznalomu artileristu, gde su novi topovi. U to rasprostre kapetan Finzi nešto velika po stolu.

»Koji je to đavo?!« Stručnjačko oko artilerista odmah uviđa, kakvu dragocenost ima pred sobom.

»Odakle ti to?«

»Ne pitaj odakle, već gledaj, šta imaš!«

Položaji svih austrijskih baterija od Val Piane do Asiaga sa planskim kvadratima! Ne samo položaji! Na papiru su i imena baterija sa oznakom množine streliva, što ga imaju u to doba na raspolaganje. Zalihe streliva su im vrlo skromne! Strelne karte kažu smer i način delovanja svake pojedine baterije i koju zadaću imaju u slučaju breše.

»Šta je to, opet?«

Finzi opet rasprostire nešto velikog.

»Je li moguće? Ta, to su austrijski nacrti 1 : 10.000! Čuo sam već o njima.

Iz nacrtu »Borgo«, koji siže od Salubija do Civarona, čita artilerist crnilom označene znakove bate-

rija: kod točke 1886 na Salubiju je »10.4 K« (kanon 10.4 cm). »Točno, tamo je!« Kod Ville Dana: » $1\frac{1}{2}$ GHb $2/28$ «. (Polovina druge baterije gorskih haubica 28. pu-ka.) Kod Favere opet: » $1\frac{1}{2}$ Kn $2/28$ «, nešto niže: »1 G 28« itd. Samo na ovom nacrtu je točno označenih 26 mesta, gde su smeštene baterije četirih artiljerijskih skupina.

»Per Dio!«

Finzi se smeši, jer mu zaliha još nije iscrpana. Još ima imena komandanata, broj artiljerista, mesta, gde imaju baterije svoju komoru i kolone, gde kuhinje.

»Evo, šta ti doneh. Nastoj, da budeš tekom avgusta marljivo mašio Austrijcima topovska ždrela, kada se budu počeli javljati! Imaju naime zasnovanih više akcija. Pogledaj ovo!«

Finzi pokazuje popisana poduzeća, koja kani austrijska 18. divizija izvesti u mesecu avgustu. Tu su zabeležena četiri poduzeća: 1. »Die Coalba - Unternehmung des Baons I/63« s Caldriere nad Civaronom, 2. Der Feuerüberfall auf das italienische Lepusettelager, 3. navala bečkog bataljona IV./4 iz Caverne na talijanske položaje Fontanelle i Samone, 4. navala jurišnih odelenja na talijansku posadu na žel. stanici Agnedo.

»Moj informator iz Austrije veli, da je brigadir u Piagaru jako poduzetan čovek, koji na fronti nikad ne miruje. I komanda 11. armije u Levicu (čit. Leviku) potiče sektore k što većem gibanju, a to znači, da hoće živahnim demonstracijama odvrnuti talijansku pozornost od Soče, gde bi imao pasti glavni udarac.«

»A termini tih akcija?«

»Doznaćemo ih na vreme. Na Monte Levreju sedi moj motrilac, koji čeka na signale. Akciju 1. gorske brigade imam u prepisu — sasvim točno ocrtanu.«

Finzi vuče iz svoje velike torbe paket originalnih ukaza 11. armije i raznih divizija.

»Ukazi su razvršteni počamši od 1. juna do danas. Nekoji su u prepisu, jer moj informator nije mogao dati iz ruku svih originala.«

Sličnog gradiva ne može sabrati ni Smagniotto, ni Vecchiarelli; nitko drugi — sem Finzia . . .

* * *

Zato nije čudo, da je na Kaldieri (Caldiera) Austrijanaca jednostavno nestalo, kad su se noću potajno verali gudurama, da iz gnezda po Koalbi poberu Talijane, a ostatak da potuku. — Više od 40 Mađara je tom prilikom palo Talijanima u ruke, koji na svojoj strani ne imahu nikakvih gubitaka. Karzanski signal

Leviko.

— dva bela vatrometa (rakete) — bio je uzrokom, da su Austrijanci doživeli neočekivani fiasko. 181. brigada nije dosele imala takve smole.

* * *

Sad znamo, zašto su »deutschmeisteri« 19. avgusta 1917. kod Fontanelle iskrvarili. Tek što su izašli iz položaja i dopuzali pred talijanske položaje tako, da ih nitko nije mogao ni čuti ni videti, obasu ih cela talijanska fronta plutonima, a artiljerija je tako pre-

cizno udarala po njima i po pomoćnim jurišnim odelima, da se mnogi ne mogahu više ni vratiti. Ni 1. gorska brigada nema bolje sreće.

K meni dolazi zloradi muftar Salko Beglerović, doma iz Drežnice kod Mostara, koji već više meseci pase svoju srdžbu na »dajcima«. Salko kaže, kako su noću jurišali »dajči« na Talijane:

»Uvek im davaju bolju menažu nego nama, na dopust ih šalju po 40 od svake čete, a nas samo po 10. Sad su se Boga mi »dajči« iskazali.« — I za Fontanelle je bio dovoljan jednostavni karzanski signal.

* * *

Kako zagonetan je bio Austrijcima talijanski muk, kad su 30. i 31. avgusta u 4^{1/2} sata jutra stali Austrijci iz svih vrsta oružja izazivati! Talijani, koji inače na svaki prasak mitraljeze tačno odgovaraju, sad šute kao grob, kad bi Austrijci na svaki način hteli podići veliku galamu. — Austrijske komande ne mogahu razumeti talijanske hladnokrvnosti. Razumeše je samo karzanski urotnici, koji iz Buffovog parka opazahu lepu igru.

* * *

Veliko je čudo, što je Austrijcima delomično uspela akcija Anjedo (Agnedo), sa svim tim, da su Talijani bili obavešteni i potrostručili posadu. Nervozni su komandanti nesreća svake vojske; tako i u Italiji, gde ima mnogo nervoznih ljudi. —

3. Pohode.

Za sugansku akciju se je odlučila talij. vrhovna komanda na dan 13. septembra 1917.

Kapetan Finzi ima mnogo ideja. Ispituje, kako su organizovane kuhinje kod bataljona i kada dobivaju večeru u frontu.

»Ne bi li bilo moguće opiti one elemente, koji bi možda radi svog austrofilskog mišljenja sprečavali akciju? Dao bih vam za to opija. Po njem će spavati više sati.«

»Izvršno! U kakvom obliku imate opij?«

»Mogu vam dati u prahu ili u kojem drugom obliku. U kotao, gde se kuha kava ili juha za 25 ljudi dovoljno je isuti jedan mali omot, kad nitko nepozvat ne vidi. Za veće kotlove dao bih vam veće omote. Mogu vam nabaviti i rakije načinjene s opijem. Vojniku je dosta gutljaj dobre rakije, da spava 5—6 sati.«

»Nabavite mi obojeg opijal«

Ta ideja drži ventil, koji je popuštao pri pomisli na susedne sektore. Tko nije naš neka spava. Tako ćemo izvršiti celi nacrt bez boja i prolivanja krvi.

Rok 13. septembra nas oživljava. Sad na posao!

Izvidnice poslasmu na sve strane doznovati i razgledavati, da u zaleđu ne bude kakvog presenečenja: u Trento i Bolzano, na Čivaron, na S. Pietro, u Borgo, Roncegno (čit. Rončenjo), Novaledo, Levico (Leviko), na Salubio, k 1. gorskoj brigadi i na calamentsku cestu sa prelazima u Flemsku dolinu. Svaka skupina broji 2—4 momka sa potčasnikom, te je providena sa pravilnim putnim ispravama. Uhode imaju mesto fesova kape, a na ovratnicima nemaju crvenih našivaka bosanskog puka. Žandarima se na raskršćima uvek u redu legitimirahu, i nitko da bi i najmanje slutio, tko su ti momci. Navečer i noću vraćahu se sa raportima, podacima i skicama. Neograničenu odanost i idealnu požrtvovnost vidiš u urotnika. Jedinu neugodnost doživeo je kapral Levic od kapetana 14. puka na Čivaronu, koji ga je najurio, veleć, da nema tamo šta tražiti. Levic je odmaglio, ali se drugim putem iznova pope na Čivaron, da tako ovrši svoju zadaću. Po zanatu bejaše kočijaš u Trstu, doma iz Senožeč. Taki ljudi vole piti, a poznati su sa svoje ustrajnosti i dosetljivosti.

Karzanci su dobro raspoloženi, jer posao uspeva.

* * *

Navečer 5. septembra čekaju već časnici 136. puka u Strinju.

Oni iz Vičence bejahu također ovde.

Kapetan Finzi govori nam o pripravama. Saopćio nam je važnu vest, da će sudelovati više armija sa nekoliko odelenja, te da vrhovnoj komandi nije moguće dovršiti sve priprave do 13. septembra. Toga radi je rok prenesen na večer 18. septembra. Tri zborna mogu pripremiti pre, a više nije moguće. Cadorna (Kadorna) hoće izvršiti akciju sa svim raspoloživim silama.

Zadovoljavamo se time, jer razumemo, da se velikih sila ne može usredotočiti za par dana.

Finziju napominjem, da može poslati za par dana u Carzano (čit. Karzano) poduzetnog štabnog časnika, koji bi ogledao austrijske položaje. U tu svrhu ću mu nabaviti kompletnu uniformu austrijskog kaprala — artiljerista ili pešaka. Sam ću jamčiti za njega, i sam ću ga voditi kamogod bude želeo, da mu pokažem, šta bi ga zanimalo. I stan imamo za nj pripremljen u Carzanu (čit. Karzanu). — Misao bejaše Finziju simpatična, te je odmah izjavio, da će sam ići — 10. septembra.

* * *

Navečer 10. septembra bejaše u Strinju važan sastanak. Tu nadoh veliki zbor štabnih časnika i artiljerijskih. Trebasmo rešiti mnogo manjih pitanja tičućih se našeg poduzeća. Uverih se, da svom ozbiljnošću misle na uspeh akcije. Iza sastanka ispratiše me Finzi i kapetan 136. puka do Castellare (č. Kastelare), da si usput ogledaju prve utvrde, zapreke i rovove. Noć je krasna. Reflektori rasvetljaju bajnu Sugansku dolinu i položaje na Čivaronu, uz Maso, na S. Pietro. Sve leži pred nama kao na dlanu, osvetljeno, kao u bajci. Pregledavamo austrijske položaje.

Diviti se moram tom čovuljku iz Vičence, koji uz oštar jezik i bistar razum poseduje mnogo odvažnosti. Kraj toga dobre je volje i rado se šali.

Pokazah mu i put sa stepenicama i lestvom na kastellarskoj steni uz crkvicu Sv. Valentina u Skurellama, kud može čovek ili celo odelenje u kojegod

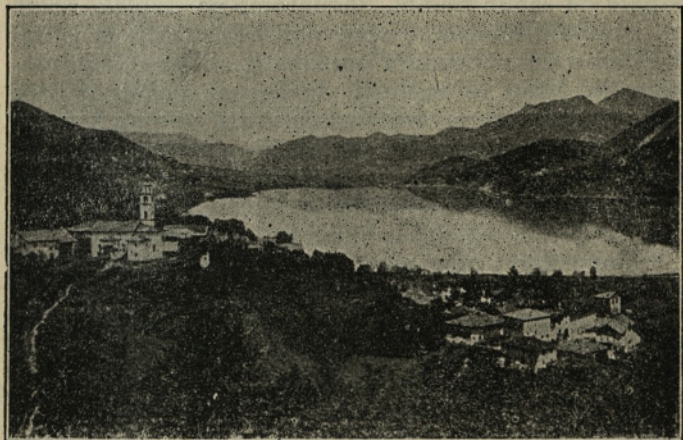
doba dana ili noći neopaženo doći Austrijcima za leđa. Urotnici sami sagradiše taj tajni put.

U Skurellama, na Kastellarama i uz Maso čuje se sad tiši, sad jači razgovor Bosanaca.

Kroz Speru vratiše se Talijani u Strinjo. Odveh ih kraj kapele za Sperom, gde se rastadosmo. Obojica izjaviše, da su informirani i da su videli dosta.

4. Zadnji dani na austrijskoj fronti.

Ujutro rano dne 11. septembra 1917. dođe od divizije zapoved, da moram uapsiti 2 vojnika i odvesti

Kalčeranika uz Kaldonačko jezero.

ih auditoru. Domala doznah, da sam i ja aretiran s njima — radi veleizdaje i dogovaranja s neprijateljem, dakle radi zločina predviđenog § 321 i 327 voj. kaz. zakonika.

Tko nas je izdao? Što znadu o nama?

Crne misli roje mi po glavi.

Mišljah, da je sav naš dojakošnji trud uništen.

Odlučismo riskirati sve. —

Izazvasmo tobožnju bitku i Talijani su odmah počeli artilerijom obasipati naše zalede. Tako zatvorismo sudbenoj komisiji put u rovove, a pratnja također ne mogaše odvesti zločince k diviziji. Posredovanjem brigadne komande isposlovasmo, da se je vršila istraga u Telvama u 3 sata popodne, — 20 minuta za glavnim rovovima. Do tog vremena poučismo urotnike u kakvom se položaju nalazimo i neopaženo opkolismo Telve sa svih strana, da u slučaju potrebe okrenemo pod nož sve, šta bi nam se uprlo. Odlučismo ići pred auditora. U pratnji, koju je vodio narednik Čačić, bili su sami odabrani urotnici, određeni, da nas čuvaju, a ne predaju sudištu. Bluze im bejahu napete od samih bombi. Računasmo na dvojaki rezultat istrage: ili ćemo se opravdati i dokazati, da je nama dosad još nepoznata optužba izmišljena i neosnovana, ili ćemo se zaplesti, te će nas postaviti pred ratno sudište. U prvom slučaju vrtićemo se k bataljonu i dovršiti posao, jer do akcije preostaje još malo dana; u drugom slučaju napašćemo u danom trenutku svoje suce i njihov štab, te uprizoriti za austrijskom frontom bitku, u kojoj urotnici ne mogu podleći.

Rasprava, odnosno istraga bejaše zanimiva. Uspelo nam je dobiti tumača časnika-urotnika (poručnika Krajnika) i odmah na dvorištu doznasmo kako je bilo saslušanje prvog optuženika. Nije čudo, što su se naši odgovori sasvim slagali.

Tužio nas je kuhar Urban, Čeh iz Prage, koji saznavši o uroti pohrli đeneralu, komandantu 18. divizije, da ga lično obavesti o pretećoj pogibli. Urban je pogrešio, što ne javi svog predmeta putem nadležnosti i što u njegovoj optužbi bejaše i nekoliko konfuznosti. On pripovedaše, da je natporučnik Pivko slao Mlejneka u Vičencu i da je s talijanskim zapovedništvom dogovorena akcija. O prelomu austrijske fronte u karcanskom odseku pripovedaše celi roman. Govorio je, da kane urotnici — Bosanci i Česi — otvoriti sve ulaze, a nemačke i mađarske bataljone u ckolici omamiti opijem, da ne budu sposobni za borbu; Talijani imaju prodreti 13. septembra s tri armad-

na zбора i 2400 automobila kod Karcana preko Masa u smeru Trenta i Bolzana.

Mlejnek se izvrsno zagovaraše i dokaza, da je Urban pakostan čovek, koji si je celu stvar izmislio. O Vičenci i opiju, te njegovom učinku nije Mlejnek imao pojma, samo je znao to, da 2400 automobila ne može doći, jer kod Karcana nema zato ni ceste ni mosta.

Posle istrage, koja je trajala do noći, konstatirao je kapetan-auditor Klima, da je denuncijant Urban psihološka zagonetka. Sva trojica osumljenika behu pušteni na slobodu.

Paradnim korakom, jednoglasno pevajući »Zovi, samo zovi!« stupa navečer pratnja u Karcano. Za njome se krađu Bosanci, naša obrambena garda.

Suci i njihov štab ni slutili nisu, da su bili u smrtnoj pogibli i da smo zapravo mi optuženici bili gospodari nad življenjem i smrću.

* * *

Kao zaključak ove neugodne afere nek spomenem još raport pred carem Karlom, koji je dva dana iza toga došao u Calceranicu (č. Kalčeraniku) na Kaldonačkom jezeru (Caldonazzo).

Careva odredba glasi, da moram s mesta predati komandu suganskog sektora svom nasledniku (majoru Lakomu), a ja sam dodeljen štabu 11. armije.

Žao mi je bilo, što o meni tako lepo misle.

Careve odredbe nije moguće tako naglo izvršiti, jer predaja tako velikog i važnog odseka, kao što je suganski, traje bar 4 dana, a 17. septembra uvečer krećemo . . .

Raport i aretaciju nisu dopisnici i žurnalisti ni spominjali, koji su inače godine 1917. i 1918. toliko pisarili o Karcanu i Karcancima.

* * *

Dne 15. septembra dobismo iz Italije opijeve praške i staklenice. Uverismo se, da staklenice sadržavaju dobru rakiju, u kojoj se jedva razabire dodatak

opijevog otrova. Jedan jedini gutljaj zaljulja te u krepak san.

Dne 17. septembra u 21. sati otvorismo ulaze, prerezasm o električne žice i druge zapreke pred celim karcanskim odsekom. U električnoj centrali prestala je turbina delovati. Tog dana urotnici ne večerahu. Ostala posada od Čivarona do Salubija već spavaše; pešaci, artileristi i svi ostali, koji su pili opij u kavi ili inače. Telefonske veze prekidala su posebna odeljenja svim odsecima, zapovedništvima i baterijama nalazećim se od fronte do divizije.

Mir božji vlada Suganskom dolinom.

Carzanske (č. Karcanske) straže tvore urotnici, čekajući talijanskih kolona.

Dva časnika i devet momaka poslao u Strinjo, da vode prve kolone kroz austrijske linije.

Dva i po sata čekasmo uzalud — kolona nema.

U 11 i po sati pojavlja se prvo odeljenje — arditi u gumenim papučama. Vodi ih Mlejnek.

Odeljenje je predugo i prejako. S kastelarskim stražama nisu imali nikakvog posla. — O ponoći dali smo znak, da su arditi zauzeli prednju liniju bez pucanja. — Sve to bi se moralo izvršiti tri sata ranije!

Kolona za kolonom morale bi već prodirati, ali talijanski komandanti očito pokazuju svoje nepoverenje i od sata do sata zatežu poduzeće. Arditi doduše napreduju, te su već zauzeli jedan kilometar i po prve linije, ali peta kolona, bersaglierski bataljon majora Ramorina izvršava tekao ujutro svoju neznatnu zadaću, zaposednuće mostova na Masu i Carzano (č. Karcano).

Vodnici već zdvajaju. Major Ramorini si ne da ništa dokazati i u svojoj nervoz i smetenosti ne može ništa pametnoga učiniti. U šest sati jutro izvršen je jedva program prve faze t. j. prolom trih austrijskih linija, što beše po nacrtu određeno za prvi večernji sat.

Austrijske komande beže. U Borgu je veliki me-tež i još nije prekasno, da se postigne potpuni uspeh, ali nema onih hiljada, koje bi morale zauzeti suganski

odsek, Čivaron, Salubio i zaleđe. Oni dolaze, kad je već dan osvanuo i kad austrijska artilerija uspešno deluje, zatvarajući danju prelaz preko Maza.

Skupini bersagliera je uspeo u jutarnjem mraku pretražiti Telve i doći do baterija kod Ceggia (č. Čeđa), koje Austrijci ostaviše begom.

Borgo.

Dalje nisu Talijani ni kušali doći. Kad nam već beše jasno, da će poduzeće ostati bez željenog uspeha, poslasmu 300 naših ljudi nalazećih se u karcanskom sektoru, preko fronte u Italiju.

U 9 sati jutra pređoh u Strinjo. Putem susreтах bataljone brigade đenerala Zinconeja (č. Cinkoneja), koturaše, alpine, bersagliere i druge pešake, sve lepo za marš opremljene. Dalje za Strinjom i Suganskom dolinom kretahu se vojske svih vrsta oružja, kolone

automobila — sve se još kretalo napred. Tako velikog aparata nije se moglo odjednom zaustaviti.

Uvidevši gospoda, šta su svojom nepokretnošću izgubili, hvatahu se za glave. Kažu, da je bio đeneral Zincone (č. Cinkone) kažnjen i da je bilo s njime kažnjenih mnogo viših časnika. Talijanska nas istraga ne zanimaše, jer bejasmu previše potišteni. Nitko nas tekom istrage ništa ne pita, a nije bilo ni povoda istraživati, jesmo li i mi Karcanci sukrivci neuspeha.

Pojedini urotnici čekajući ove kobne noći na određenim mestima zaleđa na talijanske kolone, ostadoše po neuspelom poduzeću u Austriji. Nastajnih dana i sedmica kušahu preći u Italiju. Nekoji su uspjeli, a drugi moradoše šuteti i trpeti.

* * *

Šta vele Talijani na to?

Njihov dojakošnji muk dokazuje, da im još nije dozrelo vreme, da otkriju svoje misli o karcanskoj nedaći.

Ugo Ojetti je pisao (Il Secolo 25. VI. 1919.):

»Šta se je dogodilo onome, koji je svojim ludim ponosom i svojom nesposobnošću skrivio, da se je akcija ponesrećila? Kaže se, da je uvedena istraga. Zašto se još uvek taji? Komu je to poznato, taj ne će nikada zaboraviti činjenice: Kobaridskog poraza ne bi nikada doživeli, jer bi mesec dana pre došlo u Karcanu do austrijskog poraza, ako bi bio u noći među 17. i 18. septembra 1917. izveden nacrt pukovnika Finzija s onom inteligencijom, disciplinom, s programom i pouzdanjem, kojim je bio prigotovljen. Ne bude li istraga objavljena, govoriće, kad bude za to vreme, onaj kome je to poznato.«

* * *

II. Jugoslavenski dobrovoljački bataljon u Italiji.

1. Sisífov posao.

Ni danas ne razumem toga, kako smo se mogli Jugoslaveni i Česi - Karcanci tako naglo sprijateljiti sa katastrofom, koja nas je u prvom trenutku tako deprimirala.

Premda imasmo garantiranu vožnju iz Italije, ipak odlučismo ostati u Italiji.

Dne 22. septembra upitaše me, ne bi li hteli moji časnici i vojnici sudelovati kod neke nove akcije u Suganskoj dolini, kojom mišljahu sada probiti frontu. Upitah i gle — prijavi se 5 časnika i 15 vojnika, koji željahu biti kao dobrovoljci opet vodičima.

Prvu našu skupinu je automobil već odvezao na frontu, da izviđa i traži veze sa našim Bosancima. Znadosmo, da je ostatak bataljona V. b. h. 1. još uvek kod Masa i da Austrijci svim sredstvima istražuju uzroke talijanske provale. — Zbog raznih nama nepoznatih uzroka je talijanska vrhovna komanda odustala od namjeravane ponovne suganske akcije.

U ovo vreme imasmo priliku upoznati nečuvenu ignorancu talijanske javnosti u poznavanju naših pitanja. Za Slavene nije bilo uopće nikakvog zanimanja. Ni jedne informativne vrstice nisi mogao naći o Slavenima i dnevni tisak šutio je o nama ko grob.

Mi ne mogasmo uživati nikakvih simpatija, jer nas Talijani ne poznavahu. U talijanskim očima bejasmu to, što Austrijci. Svi ljudi iz Austrije bejahu »austriaci«, šta već samo po sebi znači nešto ružnog,

omraženog. Druga naša lokalna imena kao: sloveno, croato, boemo, bejahu tek nejasne nianse jednog te istog pojma »austriaco«. I odlični ljudi, viši časnici, koji bi prema stepenu svoje izobrazbe morali znati nešto više, bejahu u tim pitanjima sasvim nepoučeni i nepoučivi.

Strašna nam bejaše misao, da smo susedi Italije, koja sa Austrijom već tri godine ratuje i još nije uvidela potrebe baciti među narod bar elementarne pojmove o zemljama i ljudima, koji žele zbaciti austrijski jaram. Sada već shvaćamo, da takva duševno neinformirana vojska ne može ni verovati, da ima među »Austriaki« ljudi i naroda, koji rade svim silama protiv Austrije. U nama — Karcancima — gledahu zločince, koji greše protiv domovine! — Razumevaju pak svakidašnje dezertere, koji izjavljaju, da se ne će više boriti za Austriju. To su ljudi izmučeni ratom i sretni, što glavu odnese u Italiju, jer — rado živu.

Ovi Karcanci pako izjavljaju, da će se boriti protiv Austrije! To im je već previše! —

* * *

Svaka reč nas izdaje, da smo tuđinci, pa bili u građanskom odelu ili u talijanskim uniformama.

»Tko ste? Odakle?«

Katkada je položaj tako neugodan, da te iz njega ni »jugoslavo«, »czeco« ili »boemo« ne spasavaju. Najbolje si opravio, ako si mu dobacio odgovor: »Slavo, serbo ili americano«. Narednici Čačić i Levc, koji govore talijanski, šale se sa dobrodušnim znatiželjnicima, veleći, da smo »giapponesi«. Čudno im je, ali — veruju. Stranci su, biće dakle valjada »giapponesi« (Japanci), koji su i onako naši saveznici!

U dnevima odmora počesmo sa propagandom kod redakcija, među građanstvom i oficirskim krugovima. Tumačenjem pripremamo našem imenu pravilnije pojmove, korak za korakom, reč po reč. Formirasmu se u »Reparto autonomo czeco-jugoslavo« i sredinom oktobra 1917. krenusmo u frontu na Monte Zebio, Monte Katz i Monte Rasta.

Naš rad na fronti počinjemo u odelku 5. bersaljerskog, te 77. i 78. pešadijskog puka. Premda je bersaljerskom pukovniku bilo ukazom javljeno, da smo pouzdani Srbi, gledao je na nas nepoverljivo. Trebalo je samo dva dana, dok nas je upoznao, a iza toga držao oduševljene napitnice hrabrim urotnicima. Bersaljerski major Borghesio je spretno ugrabio priliku, kad smo marširali mi Jugoslaveni mimo jedne njegove čete, te nas predstavio svojim ljudima ovako:

»Poznate li momke, koji dolaze? Glejte ih samo, kaki su junaci! Došli su u Italiju, da oslobode svoju braću, koja se nalaze preko u Austriji. Tamo su njihovi rodaci. Evo i oni kažu, da Austrija mora propasti! Slaveni su. Među Talijanima i Slavenima nema neprijateljstva. Mi smo braća! Oni bejahu austrijski podanici i dobro znadu, zašto se bore protiv Austrije!«

Bersaljeri su na taj način doznali tko smo, i novost razneli po celom sektoru.

U našem programu bejaše prelaziti češće iz sektora u sektor, da nas upozna što više talijanskih pukova. Slutili smo, da pripravljamo tla za legije dobrovoljaca, koje će, ako Bog da i sreća junačka, doći iza nas.

Ravnatelj češkoslovačke pisarne u Rimu Hlaváček, posetio nas o Novoj godini 1918. Zadivljen je bio, kad je opazio koliko i kakvih sve odličnih prijatelja imamo u vojnoj zoni. To bejahu prvi plodovi našeg drobnog rada.

Pomoću poručnika Staneta Vidmara i karcanskih časnika kušali smo naš odred proširiti i u tu svrhu oslobodili odeo Čehoslovaka, koji su taman došli preko fronte, te smo tako osnovali »Češko-jugoslaven-ski odred« — (Reparto czeco-jugoslavo).

Naša momčad bejaše disciplinirana i u svakom pogledu dobro izvežbana. Gdegod se pojavismo, osećasmo na nama radoznale i opažajuće oči i nije čudo, što su vojnici bili ponosni. Naše redovne vežbe, manevriranje, proste vežbe i svakidašnje sokolske vežbe na spravama dovabile su mnogo časnika savezničkih armija, koji su došli samo da nas vide. I za nogomet

izvežbasmo dvojju momčad, te se često takmismo sa talijanskom, francuskom i engleskom vojničkom momčadi u Veroni, Tuguriju kod Vičence, u Longi ili na engleskom polju kod Vičence.

To bejaše naš odmor. Da se vidi koliko smo truda uložili u svoj odred, navest ću dnevni red, koga su se držala odelenja, kad nisu bila na fronti. Iznimke se nije činilo ni nedeljom ni blagdanom. U 8 sati bile su $1\frac{1}{2}$ sata zajedničke proste vežbe; u 9 sati bila je obuka — za Čehoslovačke odeljeno; u 14 sati redovne vežbe; u 15 sati telovežba na spravama; u 16 sati učenje talijanskog jezika, nato gimnastične igre; u 20 sati čitanje i razgovori pod vodstvom časnika. Uzgajali smo i zbor propagandista, naobraženih ljudi, obzirom na ratnu službu, jer smo se često delili na malene skupine od 15 do 20 ljudi po odseku.

Naši Karcanci i prvi njihovi drugovi dobrovoljci razlikovali se u velike po svom uzgoju od svih kasnijih formacija.

Uspesi našeg odreda na bojištu bejahu za nas najbolja propaganda. Italija je rado objavljala epizode s bojišta i o njima raspravljala.

Novine raspravljahu na široko o našim uspesima. O neznatnoj epizodi, koju doživismo kod Stokareda (Stoccardo) pri nasrtaju na austrijsku stražu dne 29. marca 1918. govorio je predsednik ministarstva Orlando zastupnicima podjarmljenih naroda na rimskom kongresu — početkom meseca aprila. Dapače sam »Giornale d'Italia«, koji nam bejaše po svojem smeru nenaklonjen, poveo se za drugim listovima, te opisivao naše događaje na bojištu. Dne 3. maja 1918. doneo je prizor, kako su naši dobrovoljci pevali Austrijcima 11. puka »Onam, onamo.« List je citirao pesmu i opisivao njen uspeh, ali ne spomenu, da je pesma jugoslavenska.

2. Politične zapreke.

Iza rimskog kongresa ostaše zastupnici Jugoslavenskog Odbora u Italiji. Politična atmosfera bejaše

Slavenima već ponešto blaža. Najspretnije su novi položaj iskoristili Čehoslovaci, koji imahu već koncem aprila dozvolu za ustanovljenje češkoslovačke vojske u Italiji.

Mimogred spominjem, da je bila zasluga baš dobrovoljaca s fronte (Reparto czeco - jugoslavo) što beše češkoslovačko pitanje tako brzo i ugodno rešeno.

Još pre no je bio potpisan ugovor glede češkoslovačke vojske u Italiji, vežbasmo već u bojnoj zoni prve češkosl. bataljone, časnike i momčad što behu prispeli iz logora, te behu određeni za izvidničku službu na fronti, po receptu i metodama našeg odreda. K ovim novim češkoslovačkim formacijama poslah svoje češkoslovačke časnike i momčad, i tako je došlo do deobe češko-jugoslavenškog odreda. Iz čeških izvidničkih četa beše formiran 39. češkosl. pešadijski puk (»Výzvědni«), kojeg odelenja bejahu razaslana po celoj fronti, kao i moje jugoslavenske čete, na frontu VII., I. i VI. armade.

Taktično delovasmo sa Čehoslovacima rame uz rame i većinom zajedno ili bar paralelno, dok bejasmemo administrativno Jugoslaveni autonomni.

Meseca maja ojačasmo u bojnoj zoni jugoslavenški odred sa dvim stotinama ljudi. Broj časnika se također povećavao — od preko. Jugoslavenški časnici, koji su dezertirali iz austrijske vojske s namerom da stupe u borbu proti Austriji, ostajahu u odredu na kratkom vežbanju i nakon toga odlazili kao dobrovoljci na frontu. Tih časnika i vojnika nismo niti prijavljivali, tako, da ih talijanska komisija ratnih zarobljenika nije ni imala u evidenci. Dosta je bilo, da sam đeneralnom stanu javio imena i broj vojnika i časnika zaposlenih u mojim četama. U tom pogledu iskazivali su nam talijanski vojnički uredi potpunu poverljivost. Komisija ratnih zarobljenika je također uvažavala naše želje. Pojedini Jugoslaveni nalazeći se u logorima, pisali su, neka ih pritegnem k svom odredu. Potrebna je bila samo depeša i za nekoliko dana bejaše dobrovoljac kod nas. Od avgusta dalje nisam se više smeo obazirati na molbe iz logora. —

Sretni bi bili, da smo mogli osloboditi hiljade Jugoslavena, ali za nove formacije dobrovoljaca nismo imali časnika. To, šta su Čehoslovaci postigli teškom i dugotrajnom diplomatskom borbom, imali smo mi Jugoslaveni de facto već davno pre putem apsolutnog poverenja i vlasti, koju su si znali Karcanci priboriti i održati na talijanskoj fronti. Nažalost, da te vlasti nisu nekoji u Italiji nalazeći se članovi Jugoslavenskog Odbora mogli razumeti, te su nas zbog nje voleli sumnjičiti, nego da bi ispitali otkud nam ona.

Početkom 1918. god. cenili smo broj jugoslavenskih zarobljenika u Italiji na 30.000, među kojima je bilo mnogo molitelja za oslobođenje i pristup u srpsku vojsku. Njihove molbe su bile od talijanskih ureda zabačene, te ih po većini uopće nisu ni rešavali. Za njih se nije zauzeo nitko. Jugoslavenskim časnicima dobrovoljcima je bilo lako doći do njih i osloboditi ih, ali Jugoslavenski Odbor nam je to zabranio. Imao je zato svoje uzroke.

Kad doznah, da je u logoru Nocera Umbra 200 jugoslavenskih časnika, koji behu svi uložili molbe za oslobođenje i primitak u srpsku vojsku, bejah uveren, da im komisija za ratne zarobljenike ne će udovoljiti molbi. Jedina mogućnost dati časnicima slobodu i priliku sudelovati u borbi protiv Austrije, bila bi, da ih sam dignem iz logora.

Talijanskoj komandi obrazložih nacrt, kojim zamislih formirati jugoslavensku brigadu sa 2 do 3 puka, jaka 200 časnika i 10.000 ljudi. Za nekoliko dana javiše mi, nek. pripremam uvete s naše strane. U tu svrhu uzeh desetdnevni dopust i odvezoh se u Rim, da kušam isposlovati od Jugoslavenskog Odbora punomoć i dozvolu za takvu formaciju, te da usput posetim časnike u Nočeri Umbri, te ih obavestim.

Dr. Trumbića ne nađoh u Rimu. Požurih za njime u kupalište Fiuggi (č. Fiudi). Uzeh na znanje njegov politični program, koji nije dopuštao ostvarenja mog projekta, što javih također zboru jugoslavenskih časnika u Nočeri Umbri. —

Dr. Trumbić je odobrio referat glede mojih četa i nije se protivio našem daljnjem radu na talijanskoj fronti, ali je najodlučnije zahtevao, nek se okanim stvaranja novih formacija.

Kao disciplinirani Jugoslaven pokorih se odredbi i želji dr. Trumbića. Razpustih tekar stvoreni kadar Marčelize (Marcellise), idealno vežbalište za naše nove formacije.

Mnogobrojna moljakanja iz logora, nek ih za Boga bar ja oslobodim, kad im 20 drugih molbi nije koristilo, ostaše — glas vapijućega.

Brojne hiljade naših ljudi ostaše tako u logorima sve do konca rata, a za rasula Austrije pridružilo im se još kakih 100.000 novih i svi skupa živeći u zdvojnim prilikama čekahu godinu i dan na povratak iz ropstva. Tako su Jugoslaveni u Italiji ne znajući u čiju slavu, silom nosili sramotan žig austrijakantstva!

Na taj način ostah osamljen s mojim jugoslavenkim četama. Za svoj odred imah doduše formalno odobrenje Jugoslavenskog Odbora i slobodu daljnjeg delovanja, — ali za kulisama počeo se boj proti mojih dobrovoljaca, koji na koncu nisu znali, na čemu zapravo jesu. Šta si mogu misliti naši vojnici, kad čuju delegata Jugoslavenskog Odbora gde veli, da su časnici dobrovoljci »plaćenici«, »negri«, »avanturisti« itd. — Tako? Mi smo »plaćenici«? Znadu li gospoda, koja s tako ponosnom gestom karakterišu časnike sram vojništvu, šta rade i kakvo breme prte komandantima u nastojanju održanja discipline i podignuća palog ugleda? —

O tome dosta! — —

Sad evo komedije na drugoj strani!

Dočuli su talijanski izveštajni uredi III., VIII. i IV. armije (uz Piavu do Brente), kako je uspešna propaganda jugoslavenskih četa na planinama. I ovi htedeše imati u tu svrhu nekoliko mojih ljudi. Ne mogu dati. Pukovnik Smagniotto (č. Smanjoto), potpukovnik Dupont (č. Düpon) i Vigevano (č. Viđevano) dolaze, da vide Vidmarovu četu.

Nekako na koncu junija dolazi nam vest, da su si Talijani pomogli sami i sakupili jednu jugoslavensku četu (oko 100 ljudi) u Kusinatama, drugu (oko 100 ljudi) u Resani i nekoliko ljudi u Mogliano (č. Moljanu). Vojnici jesu, ali časnika nema. Nitko ne voli ići takvim formacijama. Jugoslavenski časnici u logoru Nočera Umbra ostaše solidarni, te na talijanski poziv izjaviše, da hoće ići svi ili nitko. — Vojnici su ovde — oslobođeni, — a nemaju posla, ni časnika. Gurnuše ih proti volji Jugoslavenskog Odbora u ratnu zonu. — Sad nema druge, već treba pomoći. Napokon poslali trim odelima nekoliko svojih časnika, te preuzeli vodstvo s disciplinarne strane. Za demobilizacije uvrstili ove ljude jednostavno u svoj odred.

Držali svojom dužnošću, da se pobrinem za ove slobodne, zapuštene rođake. Nekojim delegatima ne beše ni to po volji. — Bi li to bilo ljudski, da ovi dobrovoljci ostanu najednom bez vodstva ili da ih Talijani gurnu opet u logore?

Polaganje prisega bilo je kod ovih odeljenja važno. Jugoslavenski Odbor zabranio im je svako kretanje, dok ne polože prisegu kralju Petru. Zato su morali čekati, jer nikoga ne beše, koji bi ih zaprisegao. *Circulus vitiosus!*

»Smem li ih ja zapriseći?«

Ne smem. Doći mora srpski časnik poslat od vlade.

»Pošaljite nam dakle gospodina majora Ristića iz Padove!«

Bez naređenja on toga ne sme činiti.

Povelje ne će nikada ni stići.

Srpska vrhovna komanda je poslala sa solunske fronte u Italiju 20 časnika, dobrovoljaca iz jugoslavenske divizije, jer smo molili, da nam se pošalju. Jugoslavenski Odbor je u Rimu primio te časnike. Nekoliko ih je došlo i k mojim četama na bojište, ali iz Rima su imali instrukcije, da ne smeju preuzeti dužnosti, dok čete nisu položile prisegu.

»Smete li ih zapriseći vi, koji dolazite iz srpske vojske?«

»Ne, ne smemo. Zato nemamo punomoći!«

Članovi Jugoslavenskog Odbora obećavaju, da će se prisega ukratko izvršiti. Kažu, da imaju već formalnu dozvolu. Od koga? — Prisegu treba izvršiti prema »propisu«, t. j. u prisutnosti katoličkog, pravoslavnog i muslimanskog svećenika. Poslasmo, vele, u Rim kurira po svećenike.

Dobro. Sad čekajmo, da se vrati kurir sa svećenicima! Kurir dugo ne dolazi i već se četa u VIII. armiji počela buniti. Kurir ne može valjda naći u Rimu ni katoličkog svećenika, ni popa, ni hodže. Ustrpite se!

Meni je stvar sumnjiva, a poručnik Vidmar veli, da je sve to humbug i da delegat u Padovi to pitanje naročito zavlaci, jer želi onemogućiti naš pokret u Italiji.

Mnogo energije i dragocenog vremena izgubilo se kod rešavanja tog pitanja. Samo dok čete pomirih trebalo je dva meseca. Zato odlučismo napraviti komediji kraj. Sazvah zbor četa, pročitismo reč po reč obvezni sadržaj prisege, svi su redom potpisali i na koncu zapevali srpsku himnu. Potpise poslasmo vojnom izlasniku Srbije, a talijanskom vojnom ministru jednostavno javismo dovršeni akt. Odgovorili su, da je dobro — »va bene!« —

3. Reparto Jugoslavo.

»Jugoslavenski dobrovoljački bataljon
kapetana Pivka.«

(Statistični podaci).

Jugoslavenski dobrovoljački odred u Italiji brojio je 33 časnika i 910 potčasnika, kaprala i redova Jugoslavena, svega 943 ljudi.

Po plemenskoj pripadnosti bejaše 637 Srba, 176 Hrvata i 130 Slovenaca, po veroispovesti 298 katolika, 639 pravoslavnih, 5 muslimana i 1 židov.

Pokrajine bejahu zastupane ovako:

Iz Banata i Bačke bilo je 89, iz Srema 49, iz Hrvatske i Slavonije 180, iz Bosne i Hercegovine 412, iz Dalmacije 87, iz Istre, Goričke i Trsta 47, iz Kranjske 41, iz Štajerske 34, iz Koruške 4, svega 943.

Časnici su bili:

1. Kapetan dr. Ljudevit Pivko, Maribor.
2. Poručnik Stane Vidmar, Ljubljana.
3. Poručnik Oton Kovačić,
Kostrivnica—Podplat.
4. Poručnik Vuletić Delimir, Zagreb.
5. Potporučnik Belošević Mirko, Zagreb.
6. Potporučnik Čurić Ante, Donji Vakuf.
7. Potporučnik Drobac Ante, Dubrovnik.
8. Potporučnik Fedel Martin, Ližnjan, Istra.
9. Potporučnik Iternička Franjo, Osijek.
10. Potporučnik Jurković Luka, Velaluka,
Korčula.
11. Potporučnik Kambič Mirko, Ajdovščina.
12. Potporučnik Kereković Luka, Brod na Savi.
13. Potporučnik Kostrenčić Luka, Crkvenica.
14. Potporučnik Kranjec Ferdinand, Ilirska
Bistrica.
15. Potporučnik Kumer Lojze, Idrija.
16. Potporučnik Miterko Vasilje, Berkasovo, Šid.
17. Potporučnik Nepokoj Ivan, Osijek.
18. Potporučnik Nikolić Mate, Gornja Lastva,
Kotor.
19. Potporučnik Pajk Božidar, Gorica.
20. Potporučnik Plevelj Alojz, Radomlje, Kam-
nik.
21. Potporučnik Plhak Hugo, Slatka gora, Celje.
22. Potporučnik Popadić Bogoljub, Bugojno.
23. Potporučnik Popović Dean, Srem. Mitrovica.
24. Potporučnik Sačer Stjepan, Gornja Stubica.
25. Potporučnik Svetec Franjo, Zagreb.
26. Potporučnik Šušterič Josip, Žalec, Celje.
27. Potporučnik Vignjević Dušan, Pisarovina,
Zagreb.
28. Potporučnik Volarić Franjo, Vrbnik, Krk.

29. Potporučnik Zlatar Ante, Povelja, Brač.
30. Potporučnik Zvonarević Todor, Podvinje, Brod.
31. Potporučnik dr. Wigele Zdravko, Beljak.
32. Potporučnik Žagar Josip, Celje.

(33. Poručnik Demarchi, koji upravljaše do jula 1918. jugoslavenskim odredom u Resani (VIII. armija) iz vlastite je pobude otkazao službu i vratio se u logor Nočera Umbra).

Na privremenoj službi u odredu bejahu: ruski potporučnik Gugljević (do sept. 1918.), 1 Poljak, 2 Rusina i 6 Rumuna, 65 Čehoslovaka (6 oficira: Jirsa František, Kohoutek Josef, Zeleny Miloš, Pajger Karel, Mottl Karel, Veselko-Sedlecky Alois), koji sredinom 1918. god. za deobe Čehoslovaka i Jugoslavena prestupiše češkoslovačkoj diviziji, u 39. puk.

Mrtvih (palih u borbama), umrlih usled teških rana i bolesti je imao bataljon devet:

1. Runjanin Trivo, rođen 1898. god. Gabešci, Hrvatska.
2. Conjar Ivan, rođ. 1893. g., Selište, p. Drežnik.
3. Curković Marko, rođen 1892. g., Livno.
4. Kapral Manoš Anton, rođen 1898. g., Zlarin-Šibenik.
5. Sretanović Vaso, rođen 1897. g., Kobildo.
6. Peterle Josip, r. 1887., Brunovec, Krško.
7. Narednik Župančić Ivan, rođen 1881. g., Katinara.
8. Nosović Pavao, rođen 1897. g., Gacko.
9. Đurić Srećko, rođen 1897. g., Bukovići - Sasance.

Sem navedenih, imao je bataljon nad 60 ranjenika, koji su se većim delom sasvim oporavili. Iza svog odlaska iz Italije ostavismo u vojničkim bolnicama ratne zone 17 ljudi razmeštenih u Marostica (Marostika), Sandrigo, Edolo, Mestre, Vičenca, Verona in Brescia (Brešia), koji se tekom 1919. god. vratiše za nama u domovinu. Invalidi su: kapral Ivan Rončević, redov Dušan Vidić i redov Karamehmedović Ibro.

Odlikovanja su dobili mnogi časnici i vojnici.

U glavnome bejaše disciplina po četama dobra, u nekim odelenjima uzorna. Četa poručnika Kovačića nije imala ni jednog disciplinarnog prestupka i prema tome nije bilo u njoj sve do konca rata niti jedne kazne.

4. Jugoslavenski bataljon na talijanskoj fronti.

Sektori, u kojima bejahu odeljenja Jugoslavenskog dobrovoljačkog bataljona jesu:

I. Fronta VII. armije.

1. Vescasa, sektor Tonale, frontni odsek alpskog bataljona Val Brenta.

2. Conca Montozzo (č. Konka Montoco), sektor Albiolo, frontni odsek planinskog bataljona Pinerolo.

3. Ercavallo, frontni odsek alpskog bataljona Susa. Jugoslaveni su držali ovde eksponiranu stražu na koti 2970 i vršili službu vrlo uspešno.

Četa poručnika Kovačića se je 31. oktobra koncentrirala u Edolu, odakle je krenula u Tiranu. Dne 2. novembra je prispela na Giogo Stelvio (Ortler) u sektor II. a cantoniera u frontni odsek alpskog bataljona Cuneo (Kuneo). U to doba nisu Austrijci još ništa znali o zbrci austrijske vojske.

Dne 3. novembra sudelovala je jugoslavenska četa kod progona uzmicajućih Austrijanaca u smeru Meran-Bolzano. Na želju talijanskih komanda poslužili su naši dobrovoljci raznim talijanskim kolonama kao vodiči i tumači.

Četa je zaključila službu na fronti 6., delomice tek 12. novembra 1918. i se nato sabrala u Mompianu. Komanda VII. talijanske armije poklonila je četi srpsku zastavu i svi učesnici primiše 15. novembra bakrene spomenice, a časnici (Kovačić, Kumer i Volarić) srebrna odlikovanja.

Spomenuti valja, da je odred poručnika Kovačića postignuo na visinama mnogo sjajnih uspeha. Među inim je u sektoru Ercavallo došao u vezu sa austrij-

skim Kaiserschützima (Kaizeršicima), a na Albiolu sa Slovencima 26. domobranskog puka (Maribor). — Austrijske komande bejahu uvek nestrpljive i nervozne, kadgod bi nas osetile protiv sebi na fronti. Dotične sektore su bombardirali tako žestoko, kao nikad pre.

II. Fronta I. armije.

Još pred austrijskom ofenzivom na Soči, meseca oktobra 1917. g. bejaše naš prvi odred na bojištu u sektorima Monte Rasta, Monte Katz, Monte Zebio, Monte Interotto. U odredu bejahu tada združeni svi Karcanci — Jugoslaveni i Čehoslovaci. Razdeljen beše na tri odeljenja po odsecima 5. bersaljerskog, 77. i 78. pešadijskog puka. Po kobaridskom uzmaku moradosmo krenuti i mi iz ovih sektora natrag.

Od maja 1918. god., pa do konca rata imali smo u području I. armije stalnu jugoslavensku četvu: 8 časnika i 180 ljudi.

Ukazi raznih divizija i brigada nazivlju jugoslavensku četvu konvencionalnim imenom »Reparto Posina«. Odelenje je dobilo mnogo pohvala i priznanja, sem toga bilo je u njemu lično odlikovanih više časnika i vojnika. (Iz povelja smo opazali, da su katkada pomutnjom talijanske komande smatrale Čehoslovake za »Reparto Posina«.)

Jugoslavenski odred I. armije bejaše vanredno radin i poduzetan. Polovica ljudi bejaše uvek na fronti, a druga polovica je počivala u Valmalungi (Schio). Turnus naporne službe i odmora bejaše kod tog odeljenja isti kao i u talijanskih trupa. Smenjivali su se redovito svakih 15 dana. Bio bi preopširan izveštaj, kad bih hteo navesti rad i postignute uspehe po svim sektorima. Tačniji referat saopštiti ću na drugome mestu.

Jugoslaveni odeljenja »Posina« su do 31. oktobra 1918. namerno držali položaje u odsecima Monte Kornu (Vallarsa), Mattassone, Valmorbia, Pozzacchio, Fondo Leno, Trappola, Anghebeni, Monte Spil; Passubio: Gemello, Gemellino, Alpe Cosmagnon, Panet-

toni, Dente, Ferro di Cavallo, Capello dei Carabinieri; Monte Majo: Griso, Ziparle, Mogentale, Roccioni, Monte Pruche; Stretta di Zovari, Calgari, Sogli Bianchi, Val Riofreddo, Cason Brusa, Caviogio, Val d'Astico, Pedescala; Val d'Assa: Panega, Scutazzon, Val Ghelpach.

Navešću samo nekoliko pukova i bataljona u sastavu kojih smo se nalazili na pomenutim položajima: 7. puk alpina, bataljon Monte Pavione, bersaljerski bataljon br. 11, 40, 72, LV. reparto d'assalto, pešadijski pukovi br. 157, 158, 236, 235 itd. U krasnim prilikama smo živeli na fronti kod brigade Pičeno, Liguria i kod 5. bersaljerske brigade. Komande 6., 12., 32., 55. i 69. divizije, te X., XII. i V. armijskog zbora išle su nam uvek na ruku.

Spominjem, da smo si u selu Marcellise (Marčelize) u blizini Verone uredili kadar, gde smo svoja odelenja vežbali, bacali bombe, streljali i vežbali u prodiranju sa engleskim maskama.

III. Fronta VI. armije.

Četa poručnika St. Vidmara u području VI. armije bejaše od svih jugoslavenskih odelenja najjača. Brojila je 360 ljudi, od kojih je bilo mnogo izvežbanih u specialnim vrstama oružja. Ta četa je sa 10—13 časnika neprestano od marca pa do konca rata vršila službu u sektorima: Monte Valbella. Col de Rosso, Col d'Echele (č. Kol d'Ekele), Val Frenzela, Sasso Rosso, Croce S. Francesco (č. Kroče San Frančesko), Cornone itd. Septembra i oktobra bila je stotina tih Jugoslavena na položajima Monte Grappa, Monte Asolone, Monte Pertica i Porta di Salton, sve u sektorima IV. armije. S jednom česti sudelovala je zajedno sa Čehoslovacima kod čuvenog juriša na Monte Valbella dne 29. juna 1918., gde je sem navedenog 1 mrtvog časnika imala 6 ranjenika (potporučnik Belošević i redovi Vidić Dušan, Ostojin Lazo, Jan Joca, Princ Janez, Kališki Dragoljub), te je dobila veliki broj odlikovanja. U zadnjoj ofenzivi je sudelovala sa

200 ljudi, koji sa engleskim i talijanskim divizijama prodirahu preko Pergina.*)

Četa je raspolagala sa automobilnom kolonom od 15 kamiona, te se usled svoje mobilnosti nalazila čas ovde, čas onde.

Kadgod bi se jugoslavenski bataljon pojavio na austrijskoj fronti, odvezlo se odeljenje Vidmarove čete na bregove, da traži veze s Austrijancima. Propaganda je bila vanredno živahna i uspešna. U informativnom pogledu je sakupila ta četa Talijanima mnogo važnih vesti i gradiva o premicanju austrijskih jedinica, da se njeni uspesi ne mogu dostatno oceniti.

● IV. Fronta IV., VIII. i III. armije.

Jugoslavenska odeljenja u sektorima uz Piavu ne ponose se s takim uspesima, kao ona u planinama. Uzroke treba tražiti u stanovištu delegata Jugoslovenskog Odbora, koji je tim odelenjima izdao posebne upute i jer više vremena nisu imali dovoljan broj časnika. Imali su pako istu volju sudelovati u borbi protiv Austrije, kao pre imenovana odeljenja.

Odeo poručnika Sačera (VIII. armija) je zajedno sa Čehoslovacima sudelovao u zadnjoj ofenzivi kod Piave. Kod varošice Crocetta Trevigiana združio se sa 27. Reparto d'assalto, s njime prešao na pontonima Piavu kod varošice Vidor i progonio bežeće Austrijance u smeru Valdobbiadene, Miane, Follina, Cison, do Belluna.

Na fronti III. armije bili su Jugoslaveni jula i avgusta 1918. u sektoru S. Dona i Zenson.

Iscrpni izveštaj o delovanju naših četa donećemo na drugom mestu. Mnogo epizoda iz našeg delovanja doneše već listovi »Sokolič«, »Jutro«, »Tabor«, »Edinost« i »Vojni Vestnik«. **)

*) Kad su za progona zarobili bežeće kolone austrijske artiljerije, pretvorio je potporučnik Nande Kranjec svoje Jugoslavene u konjicu. Jugoslavenski dobrovoljci izriču svoje pravo na 82 topa talijanskog ratnog plena.

**) Mnoge isprave i pohvale objavljene su u tršćanskoj »Edinosti«, od 23. septembra 1923.

5. Demobilizacija.

Ugo Ojetti pisao je 25. juna 1919. uredniku »Secola« pismo »Gli jugoslavi al fronte italiano« (gl. »Il patto di Roma« scritti di Giov. Amendola itd. 1919., prevedeno u »Jutru« 8. VI. 1924.), u kojem procenjuje naše zasluge o osnutku češkoslovačke legije, te se o mojoj ličnosti jako pohvalno izražava: »... l'esempio più alto e più puro di odio all' Austria e di affetto all' Italia che io abbia, tra slavi, incontrato in quattro anni di guerra.« (»... najviši i najčišći primer mržnje proti Austriji i ljubavi do Italije, na koje sam naišao među Slavenima u četirim godinama rata.«)

Gospodin Ojetti je o Jugoslavenima na talijanskoj fronti neupućen; poznato mu je samo, kakvim trudom smo utirali Čehoslovacima put:

»Il colonnello degli alpini, Tullio Marchetti . . . e il capitano Finzi . . . riconobbero nel P. l' altezza dell' animo e dell' intelligenza, la duttile capacità di organizzatore, la pronta abnegazione e il silenzioso coraggio. E lo aiutarono con ogni possa a ordinare le prime squadre, le prime compagnie, il primo battaglione czecho - slovacco.« (»Pukovnik alpina Tullio Marchetti . . . i kapetan Finzi . . . dva čoveka, koji će stajati pred svima onima, koji su pripravljali pobedu, kad se bude pisala prva povest naše vojske, bez retoričkih poleta i bez manije samoljublja — ta dvojica otkriše u P. uzvišen duh, visoku inteligencu, okretnu organizacijsku sposobnost, dragovoljno odricanje i tihu smelost. Zato mu pomogoše svim sredstvima urediti prve češkoslov. vodove, čete do bataljona.)

Kako se vidi iz tog pisma, gosp. Ojetti je u našoj stvari površan i nema pojma o radu jugoslavenskih odelenja na talijanskoj fronti. Mi mu se ne čudimo, premda je baš on, koji stajaše pod konac rata na čelu propagandnog ureda u Padovi, imao prilike doznati o nama nešto više. Njegovu površnost možemo tumačiti time, što su izvešća o radu jugoslavenskih četa dolazila do vrhovne komande zajedno sa izveštajima češkoslovačkih odreda, te se uspesi jednih i drugih

vodili često pod jednim imenom — naime češkoslovničkim. U tome nema napokon nikakvog zla. U Padovi se je morao jadni Ojetti mnogo prepirati sa jugoslavenskim delegatima o principima i uvetima, pod kojima bi se eventualno osnovao u Italiji naš dobrovoljački zbor, te je kraj ovih živahnih debata zaboravio na nas skromne četaše, koji smo se već godinu i dan kinjili po talijanskim gudarama među alpinima, bersaljerima i pešadijom. Video je samo našu najbližu četu počivajuću u Resani kraj Padove — četu, koju su formirali sami Talijani proti volji Jugoslaven-skog Odbora, onu četu, koja se iz navedenih uzroka branila ići na frontu bez prisege i koja je svima nama zadala dosta briga.

Tvrdokornost Jugoslaven-skog Odbora izvirajuća iz njihovih načela potkopala je s vremenom sav ugled Jugoslavena u Italiji. U četama smo imali i nekoliko incidenata, kad su dobrovoljci izjavljali, da ih mi časnici držimo proti volji Jug. Odbora na talijanskoj fronti. — Talijanski đeneralni štab iskazao je svoju nenaklonjenost Jugoslavenima time, što u izveštaju o silama sudelujućim u zadnjoj borbi pred porazom Austrije, nabraja potanko sve divizije i pukove, odeljenja, spominje dapače rumunjsku četnicu, a o Jugoslavenima šuti. Potonjih se više nisu sećali, akoprem su nas videli od Švicarske strane do Merana, od Asiaga do Pergin i Bressanone (Brixen), preko Vittoria Veneta do Belluna.

Ipak nas se setio oko 16. novembra, kad je izdao famoznu naredbu o demobilizaciji Jugoslavena. Naredio je meni i časnicima Vidmarove čete, da sakupe sve jugoslavenske čete u Longi, predaju oružje i vode bataljon »in attesa di rimpatrio« u Altamuru, a ostali časnici nek sami krenu u Cittaducale. Je bejah zadržan na fronti i nisam znao za ukaz, jer bih ga inače u prvom trenutku zabranio. Tako su četni i vodni časnici počeli ukaz odmah izvršivati. Altamura bejaše kraj, gde se nalazio veliki zarobljenički logor i dobrovoljci mišljahu, da će biti bataljon interniran. Nekoji časnici su otputovali jednostavno u Cittàdu-

cale, samo da ne gledaju sramotni svršetak jugoslavenskog dobrovoljstva u Italiji, a odeljenja su poslali bez vodstva Vidmaru u Longu. Vidmar također nije čovek, koji bi lomio solidarnost. »Ako ne idemo svi zajedno i ako moramo u logor, ne treba, da idemo s bataljonom mi, koji svečano otklanjamo tu čast, da bi vodili dobrovoljački bataljon u talijanski zarobljenički logor.« Izjavio je, da će i on sa svojim časničkim zborom ići u Cittàducale, i uzeo putne listine. — Baš u tome se vratih iz Trenta i zatekoh 600 zrevolucioniranih ljudi bez časnika. Sve proklinje i besni. Vest, da će biti bačeni u logor, delovala je grozovito.

Retko kada sam se nalazio u tako teškom položaju.

Bez obzira na demobilizacijski ukaz vrhovne komande telefonirah noću na sve strane, gde su još bila moja pojedina odeljenja i naredio časnicima, da moraju osobno dovesti oboružane ljude u Longu. Naredio sam to zbog toga, da izbegnem poraznom utisku, koga bi osetili dobrovoljci kod netaktnog razoružavanja, kao što su ga već skrivili časnici kod jednog odeljenja.

Izjavom, da se je dogodila pomutnja i da demobilizacijske naredbe u takvom obliku ne priznavam, uspelo mi je pomiriti duhove. Obećah, da bataljona zapustiti ne ću i da će iz ratne zone doći još 8 časnika. »Ti časnici će doći i sa mnom će voditi bataljon u domovinu. Neka nitko ne misli, da će nas Talijani turiti među roblje. Kukavica je, ne dobrovoljac, koji se pušta sramotiti. Na fronti se nismo bojali smrti i ja sam prvi, koji ću, bude li potrebno, dati znak za novu borbu. Dok sam ja živ, ne će Talijani zatvoriti nijednoga dobrovoljca.

Potrtim ljudima iznova zaiskrile oči.

Sabrali se ostaci, došli su poslednji časnici i svoj bataljon odvesmo u domovinu. —

Prva postaja Altamura bila je za nas neprikladna, premda se nalazismo van logora u daščarama.

Javih, da ovde ne ćemo čekati na parobrod i vojno ministarstvo nas je premestilo u kasarne varoši Bitonto (Bari), gde čekasmo mesec dana na prevoz.

Kad je stigla obavest, da nas u luci Taranto čeka parobrod, dobismo na raspolaganje vlak za prevoz. »Corvin« nas je preveo u Dubrovnik, gde smo čekali do 11. februara na raspredelenje. Depeša srpske vrhovne komande od 10. februara 1919., odredila je bataljon na službu u 2. (29. peš. p.) jugoslavenskom puku u Boki Kotorskoj i u Crnoj Gori.

Sve ostalo, šta pričaju i pišu o sudbini mog bataljona u Italiji, da su nas tobože internirali itd., puste su bajke.

Uza svu političku napetost onog vremena, kad su bile granice između Jugoslavije i Italije hermetičko zatvorene, talijanske su oblasti postupale s nama, ako ne prijateljski, a ono bar korektno.

Nije nam izbegla zadnja talijanska gesta, koja nam se dopala: Talijanski admiral E. Acton u Tarantu zamolio me po svom adjutantu neka ga posetim. Bilo je dan pred odlaskom iz Italije, kad se bataljon već ukrcavao. Admiral je primio povelje iz Rima, da se pobrine za udoban prevoz mog bataljona, te mi ponudi veći talijanski parobrod, na kojem bi vožnja bila udobnija, nego na malom i starom francuskom »Corvinu«. Prijazne ponudbe nisam primio, već zahvalih i odoh na obalu, gde su Bosanci pevali himnu Karađorđeviću.

Časnici, sabrani u Cittàducale odvezoše se 6. decembra 1918. iz barijske luke u Solun, gde su u logoru Mikry čekali na raspredelenje u srpskoj vojsci.

* * *

6. Spisak dobrovoljaca bataljona kap. Pivka u Italiji.

Narednici:

Božičković Rafael,
Čačić Sime,
Dragičević Simo,
Dugonjić Čedo,
Erceg Mijo,
Jokić Stefan,
Latinović Jovo,
Levec Ignacij,
Maričić Stevo,
Mihajlović Nikola,
Pažin Stojan,
Radotić Todor,
Soša Franjo,
Torbić Đuro,
Zazula Metodij (Rusin),
Zupančić Ivan (†).

* * *

Podnarednici:

Anzulović Jerko,
Baudaž Rudolf,
Biankini Jurica,
Crnko Ivan,
Cvjetković Vaso,
Čeranić Luka,
Delonga Jakov,
Domajnko Alojzij,
Đurđev Đorđe,
Gligić Vaso,
Gvozdić Pero,
Ivanišević Jovo,
Ivanović Živan,
Ivetić Božo,
Kapec Blaž,
Kolaković Kolak,
Kožul Dušan,
Križman Josip,

Kvien Franjo,
Les Alojzij,
Ljubić Stevo,
Lončar Ljubomir,
Marangon Albin,
Marović Ivan,
Merkaš Josip,
Miljević Ivan,
Nardelli Božo,
Novaković Nikola,
Omahen Venceslav,
Pepić Simo,
Radić Marin,
Radišić Slavko,
Radovanović Niko,
Rafaj Janko,
Reichmann Josip,
Secosianu Romulus,
(Rumun),

Sever Vaso,
Stević Ljubomir,
Sviligoj Vilko,
Tauzović Špiro,
Veočić Stjepan,
Žeželj Radivoj,
Žužek Josip.

* * *

Kaplari:

Akimović Milan,
Banda Simo,
Baranac Milan,
Bijelac Đuro,
Borovac Mate,
Bošković Pero,
Budimir Branko,
Bukovec Ignacij,
Ceraj Eduard,

Crnobrnja Petar,
Ćurčić Leontije,
Ćurković Aćim,
Despot Stojan,
Dutina Damjan,
Duvnjak Jefto,
Đerić Vidak,
Đurić Jovo,
Elek Nikola,
Grgurović Petar,
Grljanc (Gerlanc)

Dragotin,
Grubić Pavao,
Honamihel Đuro,
Hornjak Đuro,
Ilić Stevo,
Jakovljević Todor,
Javor Nikola,
Javoršek Franjo,
Jeličić Jovo,
Jović Risto,
Jurišić Ante,
Kalodera Ivo,
Karanović Nikola,
Kojić Jovo,
Kokolj Dušan,
Kos Sebastijan,
Košmerl Franjo,
Kovačević Niko,
Krička Petar,
Kronja Niko,
Krstić Nikola,
Kržišnik Anton,
Kudlek Mijo,
Ledeničar Franjo,
Ličina Pero,
Magazin Anđeo,
Maleš Mile,
Malić Pero,
Manoš Anton (†),

Marinović Jovo,
Marković Tomo,
Mičić Mićo,
Mijoljević Vlado,
Milanović Rade,
Milardović Mate,
Miljuš Stevo,
Morača Nikola,
Mrković Lazo,
Nedić Todor,
Nosan Franc,
Orelj Branko,
Pandurović Ilija,
Pantelić Đuro,
Pavčić Franjo,
Petrić Jovo,
Petrović Mićo,
Rončević Ivan (inval.)
Samardžija Todor,
Simić Golub,
Simić Nikola,
Sodja Zdravko,
Stanojević Bogdan,
Stupar Aćim,
Sužnjević Stevo,
Šibanić Jovan,
Špirić Đuro,
Talaić Stepan,
Teodorović Đuro,
Terpinc Karol,
Todorović Stevo,
Ujčić Marjan,
Valenčić Anton,
Vasić Stevo,
Vidaković Jovica,
Vizjak Albert,
Vujičić Petar,
Vuković Petar,
Zorica Josip
(— 19. IX. 1918).

Redovi:

Abram Davorin,
Aćimović Dušan,
Adamović Marko,
Adžić Pero,
Adžija Joca,
Anđelić Gavriilo,
Andrić Petar,
Anić Franjo,
Anokić Pero,
Antonić Jovo,
Ardeljan Sava,
Arlov Pavao,
Arnaut Đuro,
Arsenić Bogdan,
Arsenić Krsto,
Arsenović Jovan,
Avdalović Gligor,
Avdalović Matija,
Avram Petko,
Babić Franjo,
Babić Gavro,
Babić Lazar,
Babić Mile,
Babić Petar, I. č.,
Babić Petar, III. č.,
Babić Sava,
Bach Makso,
Baće Josip,
Bajiški Petar,
Bajželj Ivan,
Banić Franjo,
Banjec Pantelija,
Baroš Đuro,
Batić Ilija,
Batistić Ivo
(— 19. IX. 1918),
Bešović Meho,
Bejat Boško,
Belenzada Vaso,

Beli Dragutin,
Belić Blagoje,
Benčić Ivan (— 1. IX. 1918),
Bensa Franjo,
Bermanec Pavel,
Bertić Stevan,
Bijelić Janko,
Bikić Jovo,
Bilanović Mirko,
Bilbija Simo,
Bilić Mihajlo,
Bizić Mile,
Bjelajac Stevo,
Bjelaković Aleksa,
Bjelica Maksim,
Bjondić Valentin,
Blagojević Ilija,
Blagojević Jovo,
Blagojević Mile,
Blagojević Simo,
Blažinović Franjo,
Bobić Miloš,
Boček Anton,
Bodrožić Đuro,
Bođivanski Mitar,
Bojanić Petar,
Bojanić Todor,
Bokan Mile,
Borić Milan,
Borota Petar,
Borovnica Đuro,
Božanić Obrad,
Božić Franjo,
Božić Jovo,
Božin Milan,
Božitovac Živa,
Brajdić Ivan,
Brajković Ivo,
Brajković Simo,
Branežac Stevo,

Brđanin Jovo,
Brđanin Marko,
Brezac Mijo,
Briševac Stevo,
Briški Petar,
Brković Pero,
Brnić Gajo,
Buček Andrija,
Bugarški Dušan,
Buić Pero,
Bulić Stevo,
Bundalo Nikola,
Bursać Jakov,
Bursać Stevo,
Canko Antun,
Ceranić Jovan,
Cigoj Anton,
Cirkveni Đuro,
Conjar Ivan,
Crnković Vid,
Crvenić Vasilje,
Cvetkov Marinko,
Cvijan Jovo,
Cyran Josip (Poljak),
Čerović Milan,
Čaćić Đuro,
Čurković Marko (†),
Částek Jozo,
Čavić Vaso,
Čečez Ilija,
Čeković Ivan,
Črné Alojzij,
Čolović Jojko,
Čuk Trifko,
Čulibrk Jovo,
Čulibrk Mile,
Čulum Ilija,
Dakić Petar,
Danilović Pero,
Dašić Đoka,

Dateš Tanas (Rumun),
Davidović Nikola,
Dečko Ivan,
Delić Branko,
Dević Mile,
Dilica Josip,
Dobraš Mile,
Dobraš Vaskrsija,
Dodoš Mile,
Dokić Jovo,
Došlo Risto,
Dragan Dragoljub,
Dragičević Andrija,
Dragičević Jovan,
Dragin Nikola,
Dragoljević Jeremija,
Dražić Lazar,
Drežnjak Ivan,
Drobac Marko,
Dučonjić Branko,
Dujković Nedeljko,
Dužić Vlado,
Dželak Nikola,
Đaković Stjepan,
Đerić Božo,
Đerić Đorđe,
Đerić Mitar,
Đilli Marin,
Đipalo Milan,
Đorđev Ignjat
Đuranović Stevo,
Đurić Krsto,
Đurić Miloš,
Đurić Miša,
Đurić Simo,
Đurić Srečko (†),
Đurić Stojan,
Đurić Todor,
Đuričić Milivoj,
Đuričić Nikola,

Duričin Živa,	Gostić Jovo,
Đurović Milivoj,	Govedarica Jovan,
Egerhofer Mijo,	Grabovac Jefto,
Erić Danilo,	Gračanin Špiro,
Fajdiga Ignacij	Granolić Jovan,
(— 6. III. 1918.),	Grbčić Krištof,
Fakin Ivan,	(— 19. IX. 1918),
Filipović Aleksa,	Grbić Aleksa,
Filipović Branko,	Grbić Đorđe,
Filipović Lazo,	Grbić Mile,
Filipović Svetozar,	Grđun Franjo,
Filković Marko,	Gregorić Jožef,
Fodor Vasalik (Rumun),	Gregurić Niko,
Folvarok Vasilj,	Grgac Franjo,
Franović Stevo,	Grgur Risto,
Franulović Ante	Grgurić Petar,
(— 19. IX. 1918),	Grgurić Stevo,
Frljuk Ivan,	Grosman Anton,
Fružić Vladislav,	Grubac Gavro,
Furlan Ivan,	Grubić Mile
Gajić Stevo,	Grubor David,
Gajić Vaso,	Gruden Anton,
Gašić Đuro,	Grujić Aleksa,
Gašić Stjepan,	Grujić Jovo,
Gavrić Cvijo,	Gusić Vasilj,
Gavrić Dušan,	Guzijan Petar,
Gavrin Arsa,	Guzina Miloslav,
Gedošev Aleksandar,	Gvozdanović Savo,
Gerbac Ivan,	Hace Anton
Gičkov Đena (Rumun),	(— 6. III. 1918),
Gizdavčić Stjepan,	Hadžić Blagoje,
Glamočak Svetozar,	Hausknecht Dragutin,
Glišić Stevo,	Holjević Josip,
Gluvak Ilija,	Horvat Stevo,
Gnjatić Milan,	Hršak Đuro,
Gojković Milovan,	Hudek Petar,
Gojković Nedeljko,	Ignjatić Bogdan,
Golić Obrad,	Ignjatić Đuro,
Golić Radovan,	Ignjić Risto,
Gomboc Franjo,	Ilić Ilija,

Ilić Jelisija,	Josin Živa,
Ilić Makso,	Jošić Marko,
Ivančić Mijo,	Jovanovac Ivan,
Ivančević Cvijetin,	Jovanović Dušan,
Ivanić Đuro,	Jovanović Jovan,
Ivaniš Mile,	Jovanović Stanko,
Ivanković Nikola,	Jović Nikola,
Jadrečić Ivan,	Jovičić Sava,
Jadrešin Jovo	Jungić Milan,
(— 19. IX. 1918),	Juračović Mijat,
Jakšić Đuro,	Jurčić Josip,
Jakšić Luka,	Jurič Ivan,
Jakšić Vuk,	Jurišić Ante,
Jamnik Franc,	Jurišić Đuro,
Jan Joca,	Kajteš Luka,
Jančić Novak,	Kalabić Vladimir,
Janjetović Joca,	Kalamanda Cvijo,
Janjetović Mile,	Kalčić Ivan,
Janjić Đuro,	Kalčić Stefan,
Janjić Rade,	Kališki Dragoljub,
Janković Đoka,	Karamehmedović Ibro,
Janković Đuro,	Karan Mitar,
Janković Milan,	Karan Petar,
Janošev Miša,	Karan Todor,
Jarić Joso,	Karan Vladimir,
Jarić Vid,	Karišik Mirko,
Jelić Đuro,	Katanić Kosta,
Jelić Nikola,	Kekuš Milan,
Jelinić Jozo,	Kelava Petar,
Jereb Josip,	Kelemen Izidor,
Jeremić Neđo,	Kentera Ivo,
Jerković-Knežević Jure,	Keser Ivan,
Jerman Franjo,	Kesić Rade,
Ježinec Antun,	Kiso Mirko,
Jocković Branko,	Kladar Kosta,
Jojić Dušan,	Klajan Pavel (Rumun),
Jojkić Milivoj,	Klavžer Josip,
Joka Đuro,	Kleva Viktor,
Jokić Ljubomir,	Klir Pavo,
Jokić Mihajlo,	Kljaić Mitar,

Knežević Nikola,
Kocelj Pero,
Kojić Simo,
Kolšić Rade,
Komljenović Rade,
Komljenović Ljubo,
Končenik Friderik,
Kopečni Stjepan,
Kos Novak,
Kosanović Mitar,
Kosić Lazar,
Kostić Đuro,
Kostić Stevo,
Kotur Mihajlo,
Kotur Vaso,
Kovač Karlo,
Kovačević Jovo, II. č.,
Kovačević Jovo, III. č.,
Kovačević Miloš,
Kovačević Tomo,
Kovačić Blažoje,
Kovačić Stanko,
Kozomara Đorđo,
Kramar Josip,
Krasić Simo,
Krebs (Krebić) Ivan,
Kresojević Milan,
Kresović Petar,
Kristofić Đuro,
Križmanić Juraj,
Krnjaić Mile,
Krpčić Petar,
Kršulj Mijo,
Krulj Bogdan,
Krznarović Tomo,
Kucelj Gabro,
Kukavica Stojan,
Kukovat Simo,
Kulašević Simo,
Kurilić Jovo,

Kvočić Stjepan,
Lačarac Živan,
Lajić (Laić) Janko,
Lalić Dušan,
Lazaroj Isidor,
Lazić Branko,
Lazinica Nikola,
Lenče Josip,
Lepetić Stevo,
Leščak Vinko,
Lipovec Ivan,
Lisov Tomo,
Ljevar Vaso,
Logar Josip,
Lozar Franjo,
Lučgonja Ljubo,
Lukić Jovan,
Lušetić Dragutin,
Macarol Anton,
Mačković Petar,
Mađarević Stjepan,
Mahničak Đuro,
Mahovlić Petar,
Majkić Marko,
Majstorović Jovo,
Makivić Blažej,
Makše Anton,
Malešević Nikola,
Malešević Vid,
Maljković Jovo,
Mandić Branko,
Mareković Đuro,
Markičević Stevo,
Marković Anđelko,
Marković Ivo,
Marković Marko,
Marović Ignjat,
Martinc Luka,
Martinov Žarko,
Martinović Stevo,

Matijaca Anton,
Medić Rade,
Mejaš Stjepan,
Mervic Franjo,
Mihajlović Pavo,
Mihajlović Sava,
Mihajlović Simo,
Mihaljica Vlado,
Mihić Mladen,
Mihić Stevo,
Mijatović Todor,
Mikin Mate
(— 19. IX. 1918),
Milanović Dragomir,
Milanović Filip,
Mileusnić Slavko,
Milić Branko,
Miličev Joca,
Miličević Ostoja,
Miličević Vaso,
Milinković Ignjat,
Milinović Alesandro,
Milišin Toša,
Miljanović Vlado,
Milković Božo,
Milojević Slavko,
Milojko Ilija,
Milošević Ilija,
Milović Gašo,
Milović Risto,
Milutinović Milivoj,
Mimica Marijan,
Mirjanić Stepan,
Mišić Lazar,
Mišković Danilo,
Mitrašinić Rade,
Mitrić Rada,
Mitrović Jovo,
Mitrović Simo,
Mladenić Mate,

Može Alojzij,
Mrđan Milan,
Mrgić Mojsija,
Mrkšić Stanko,
Mrselj Vladimir,
Mrsić Jovo,
Mrzljak Valentin,
Mulćan Milan,
Nagy Josip,
Napijalo Stevan,
Narančić Milan,
Nedić Vladislav,
Nenadić Kosta,
Nenadić Mitar,
Nerlović Marko,
Neznanović Svetozar,
Nikolić Petar,
Ninković Đuro,
Ninković Ljubo,
Ninković Jovica,
Ninković Mitar,
Ninković Mitar,
Nišević Milan,
Nosović Pavao (†),
Novaković Dmitar,
Novosel Andrej,
Obradović Živko,
Oluić Todor,
Olujčić Simo,
Omerović Mehmed,
Omorac Nikola,
Ostojin Laza,
Pahor Josip,
Paic I. Nikola,
Paic II. Nikola,
Pajčin Ilija,
Pandurović Jovo,
Panić Stanko,
Pantelić Nikola,
Papež Jožef,

Paprić Stanko,
Paravinja Pavo,
Pašalić Lazar,
Pašić Jovo,
Pavić Jovo,
Pavić Mile,
Pavlica Anton,
Pavlić Jovan,
Pavlović Janko,
Pavlović Lazar,
Pavlović Pero,
Pavlović Stanko,
Pažin Jefto,
Pećanac Kojo,
Pejašimović Jovo,
Peranović Jovo,
Perić Dražan,
Perić Petko,
Pertovt Ivan,
Perušić Ivan,
Petelin Franc,
Peterle Josip (†),
Petkov Ivan,
Petković Nedo,
Petrović Danilo,
Petrović David,
Petrović Jovan, II. č.,
Petrović Jovan, III. č.,
Petrović Mane,
Petrović Ostoja,
Petrović Ivan,
Petrušić Ivan,
Peulić Svetozar,
Piderman Jakob,
Pijunović Gosto,
Pintar Ivan,
Pištinjat Miloš,
Pješčić Ilija,
Planojević Nedo,
Podgoršek Peter,

Popović Gojko,
Popović Juraj,
Popović Nikola,
Popović Pantelija,
Povalej Jurij,
Požarnik Lenard,
Praljak Gojko,
Prijak Ilija,
Princ Janez,
Prodanović Jovo,
Protić Jovan,
Pudar Vladimir,
Puntar Jakob,
Rabota Petar,
Radak Vlado,
Radinović Đuro,
Radmanović Niko,
Radojčić Vaso,
Radomirović Milorad,
Radošević Stojan,
Radovanović Vasilj,
Radović Nikola,
Radukić Todor,
Raguž Božo,
Rajčević Jakov,
Rajić Stanko,
Rajković Obrad,
Rajlić Pero,
Rakinić Sreten,
Ranković Lazar,
Rašić Đuro,
Raško Jovan,
Rat Roko,
Rebić Petar,
Rebula Ivan,
Rejec Anton,
Ribar Jovo,
Risek Stjepan,
Ristić Ilija,
Rogan Mitar,

Romih Ivan,
 Rončević Nikola,
 Rožić Simo,
 Rudić Božo,
 Rudić Đuro,
 Rujak Simo,
 Runić Sekula,
 Runjanin Trivo (†).
 Ruše Pero,
 Salak Jefto,
 Samardžić Mato,
 Samardžić Nikola,
 Samec Leopold,
 Sarac (Šarac) Petar,
 Savić Jovo,
 Savić Savo,
 Savin Čedomir,
 Savin Milivoj,
 Savković Ignjat,
 Savković Stanko,
 Sekulić Ilija,
 Selak Jovo,
 Selir Vinko,
 Senić Svetozar,
 Serafijanović Lazo,
 Serdinšek Anton,
 Sikanović Vaso,
 Simčić Josip,
 Simić Đorđe,
 Simić Lazo,
 Sirar Petar,
 Sirko Jovan (Rusin),
 Sive Franc,
 Skorić Pavo,
 Skrbić Simo,
 Skular Đuro,
 Sladić Marko,
 Slatković Franjo,
 Smole Izidor,
 Smrtnik Anton,

Sošić Ante,
 Spasojević Obrad,
 Srdanov Svetozar,
 Srdić Jovo,
 Sretanović Vaso (†),
 Stan Ilija (Rumun),
 Stančer Đuro,
 Stanić Mihajlo,
 Stanivuković Petar,
 Stanković Aleksa,
 Stanković Stevo,
 Stanojević Lazo,
 Starc Francišek,
 Starčević Stjepan,
 Stergulec Ivan,
 Stijaković Dušan,
 Stojadinović Pero,
 Stojaković Ostoja,
 Stojanov Dimitrije,
 Stojanović Đorđe,
 Stojanović Jovan,
 Stojanović Kosta,
 Stoianović Savo,
 Stojčić Savo,
 Stojković Josip,
 Stokić Risto,
 Struc Jožef,
 Stupar Ostoja,
 Subotički Nikola,
 Sućura Dragutin,
 Suša Anton,
 Suzić Milan,
 Šaganović Milan,
 Šasić Špiro,
 Šavli Franjo,
 Šebez Stojan,
 Šifrer Andrej,
 Šijačić Veselin,
 Šik Karel,
 Šimunović Pero,

Šinik Ostoja,	Tubić Jovo,
Šoljačić Mičo,	Tudor Anton,
Šoštarić (Šušterić) Stjep.,	Turopoljac Dušan,
Špic Emil,	Ugrica Ilija,
Šupić Stevan,	Uglješić Vlado,
Šupljeglav Savo,	Urošev Vaso,
Šuvak Sreja,	Varga Andrija,
Tadić Joso,	Vasić Stojan,
Tadin Milivoj,	Vasilj Marko,
Tajšer Ljudevit,	Vasiljević Dušan,
Tence Josip,	Vasiljević Jovo,
Teodorović Vojislav.	Vasiljević Krsto,
Tepić Todor,	Vasiljević Mihajlo, III. č.,
Teskera Ante,	Vasiljević Mihajlo, IV. č.,
Tesla Avram,	Vekić Pantelija,
Tica Krstan,	Vekić Rade,
Tičić Marko,	Velkavrh Karol,
Timarac Jovo,	Vidaković Milivoj,
Tkalčić Ivan,	Vidić Dušan (inval.),
Todorić Mile,	Vidić Milan,
Todorović Mičo,	Vidošić Marijan,
Todorović Savo,	Vidović Krsto,
Toma Mihajlo,	Vidović Milan,
Tomanović Đorđa,	Vikić Luka,
Tomić Rade,	Virovac Stevo,
Topić Stanoje,	Višnić Nikola,
Toškov Velja,	Višnjic Simo,
Tot Vendel,	Vitković Simo,
Trbojević Vasilj,	Vladimir Pavo,
Trempus Josip,	Vladoja Toma,
Tripinović Lazo,	Vlajnić Gavro,
Tripković Jovo,	Vranešević Mirko,
Trivunčević Konstantin,	Vučetić Đuro,
Trkulja Pavao,	Vučković Stevan,
Trmošljanin Nikola,	Vujić Đuro,
Trninić Vid,	Vujić Ivan,
Trojanović Duško,	Vujović Ignjat,
Trpić Franjo,	Vujović Jovo,
Tršovec Anton,	Vujović Stevo,
Tubić Jovan,	Vukajlović Božo,

Vukas Stevo,
 Vukasović Vaso,
 Vukelić Petar,
 Vukmirović Jakov,
 Vuković Božo,
 Vuković Blagoje,
 Vuković Drago,
 Vuksan Niko,
 Zagorjan Franjo,
 Zarić Jefto,
 Zarić Pavao,
 Zarić Stevo,
 Zarić Vid (— 22. X. 1918),
 Zatezalo Milan,
 Zec Vaso,
 Zehaljuk Mihajlo,
 Zelenko Vlado,
 Zetović Franjo,
 Zlobko Ivan,
 Zmijanac Marko,
 Zorić Pero,
 Zupan Anton,
 Zurzulević Pero,
 Žabić Ilija,
 Žagar Anton,
 Žarković Novica,
 Židak Martin,
 Žigante Josip,
 Žigurski Miloš,
 Žinić Matija,
 Živanović Boško,
 Živanović Milinko,
 Živec Vinko,
 Živković Stevan,
 Žvar Ivan.

* * *

Česi:

Narednici:

Malčánek František,
 Mlejnek Karel.

Podnarednici:

Matjátko Jan,
 Rolný Alois.

Kaprali:

Janoušek Karel,
 Mareš Karel,
 Otta Václav,
 Štastný Josef,
 Stránský Antonín,
 Valter Josef,
 Zavadil Josef.

Redovi:

Báčovský Josef,
 Beneš Josef,
 Beneš Vladimír,
 Bárta Bohumil,
 Čeněk Václav,
 Čech Jindřich,
 Dymáček Jan,
 Fiala Josef,
 Hájek František,
 Holub Josef,
 Hulicius Jaroslav,
 Churáček Václav,
 Kaluža Josef,
 Kadlec Josef,
 Kadlec Kašpar,
 Karkoška František,
 Keberle Václav,
 Klomfar Karel,
 Kostlán Josef,
 Krahula Václav,
 Lahvička Alois,
 Loukota Josef,
 Mošna František,
 Moudrý Jan,
 Paroubek Václav,
 Patík František,

Pavlík Antonín,
Pekárek Antonín,
Pelikán Václav,
Prokeš Eduard,
Ruta Josef,
Reinard Karel,
Richter Jan,
Salát František,
Samohýl Josef,
Semrád Vojtěch,
Sláma Zdeněk,

Smolík Jan,
Sobek František,
Sochor Josef,
Škoda Otokar,
Špička Josef,
Štěpán Josef,
Tychtl Josef,
Tyksa Alois,
Vandas Ludvík,
Zwettler Ludvík,
Železný František.

* * *

Spisak oficira str. 42, 43.

COBISS 2042x00

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000438575

KLUB DOBROVOLJACA U MARIBORU

izdao je u slovenskom jeziku ove knjige:

1. Dr. Pivko: „**Proti Austriji**“, Uvod, Din 10.—.
 2. Dr. Pivko: Carzano I, „**Seme**“ (sa 7 slika), Din 20.—.
 3. Dr. Pivko: Carzano II, „**Jablane med frontama**“ (13 slika i 1 nacrt), Din 20.—.
 4. Dr. Pivko: Carzano III, „**Vulkanska tla**“ (17 slika), Din 20.—.
 5. Dr. Pivko: Carzano IV, „**Carzanska noć**“ (13 slika), Din 20.—.
 6. Dr. Pivko: Carzano V, „**Tožitelji in branitelji**“, (12 slika) U štampi.
- „**Rame uz rame**“, (3 knjige o zajedničkim borbama Jugoslovena i Čehoslovaka u Italiji) i „**Sami**“, (četiri knjige o borbama Jugoslovenskog dobrovoljačkog bataljona na talijanskom frontu) izaći će 1925—1926.

Budući da dr. Pivko piše u svojim knjigama događaje iz borbi za oslobodjenje i ujedinjenje našeg naroda, razumljivo je, da su ih širom naše domovine veselo dočekali. Pa ne samo kod nas, jer i Česi, Nemci i Englezi prevode ih na svoje jezike.

Da damo priliku upoznati sadržaj tih knjiga i onom delu našeg naroda, koji ne čita slovenačkih knjiga, priskrbio je Klub srpsko-hrvatsko izdanje prve knjige.

„**Naši dobrovoljci u Italiji**“ je drugo izdanje dr. Pivkove knjige „**Proti Austriji**“ sa nekim promenama, ilustracijama, nacrtima i sa spiskom dobrovoljačkog bataljona u Italiji.

Naručuje se kod **Kluba dobrovoljaca u Mariboru** (Din 8.—), kod Oblasnog Saveza dobrovoljaca u Zagrebu i u knjižarama.

Budući prožete idealnim nacionalizmom, knjige su aktualne i s tog gledišta preporučljive kao izvrsno uzgojno sredstvo.

Klub dobrovoljaca u Mariboru.

Dokumentarne knjige, pisane živim temperamentom i interesantne poput najsenzacionalnijeg romana. Malo lirike, malo refleksija, događaji. Ratničke knjige. Knjige, od kojih je prva prevedena već na engleski i češki jezik. Istorijska fakta, koja služe nama Jugoslavenima u čast, ma da ih dosad nismo znali dosta za sebe izrabiti. Fakta, koja je valjalo već prije Rappalskog ugovora publicirati i baciti u evropsku i svetsku štampu i diplomatski upotrebiti kao prvoklasno oružje protiv pretenzija Talijana, koji su nas u celomu svetu, a osobito u Americi, silnim brošurama i knjigama predstavljali kao verne austrijance. Teško da se naša diplomacija poslužila spram Italije faktima, što ih iznosi dr. Pivko. — Mi svi znamo, kako su Česi popularizirali rad svojih čeških legionara na talijanskoj fronti; kako su bile sve engleske, francuske, američanske i talijanske novine pune ilustracija onih čeških žrtava, koje su kao veleizdajnici pohvatane kod jedne austrijske ofenzive protiv Italije onog leta pre sloma, te pred austrijskim vojnicima u tragično dugom redu povešane sa tablama, koje su u svim jezicima bivše austrijske države govorile, da je dotičnik veleizdajnik. Ovi mučenici za slobodu mnogo su proslavili i popularisali Čehe kod saveznika, dok se za naše ljudi, koji su se na strani Italije borili protiv Austrije, nije gotovo ni znalo, ma da je naš čovek, dr. Pivko, bio inicijator i glavni vođa veleizdajničkog pokreta na austrijsko-talijanskoj fronti. Dugim i smelim radom, kod kojeg su ga potpomagali naši Bosanci i nekoliko Čeha, on je u septembru 1917. otvorio Talijanima kot Carzana u Tirolskoj austrijsku frontu; predao Talijanima crteže sviju austrijskih pozicija, u tolikom opsegu, da bi se bila tada slomila cela austrijska tirolska fronta, da su Talijani to izrabili. Ali oni su u nama Jugoslavenima, gledali »Austriake« i nisu verovali Pivku i njegovim urotnicima. Oni su posle u Italiji stvorili jugoslavenski dobrovoljački bataljon, koji bi bio okupio oko sebe veći dio od Talijana zarobljenih Jugoslavena, — da su to dopustili članovi Jugoslavenskog Odbora.